

Economisch-Statistische Berichten

Toerisme in Europa

★

Dr P. S. Pels

Vrouwenarbeid in Nederland

★

B. de Boer

Het Britse tienjarenplan voor de
kernenergie

★

Drs C. Verburgh

Enkele beschouwingen rond de begroting
1955/56 van de Unie van Zuid-Afrika

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

40e JAARGANG

No 1978

WOENSDAG 11 MEI 1955

**COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING**

H. BRONS Jr
MAKELAAR IN ASSURANTIËN

TELEFOON 11 19 80 (3 LIJNEN) EENDRACHTSWEG 11 ROTTERDAM

EERSTE NEDERLANDSCHE
VERZEKERING MIJ, OP HET LEVEN EN TEGEN
INVALIDITEIT N.V.
GEVESTIGD TE 'S-GRAVENHAGE

PENSIOENREGELINGEN

UW „HOME“ OP REIS

De Rietschans - Nieuw-Loosdrecht
Tel. K 2958-556

Café-Restaurant

Een diner met Uw zakenrelaties slaagt bij ons altijd!

R. Mees & Zoonen
Bankiers en
Assurantie-makelaars
Rotterdam
Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen

*Financiering van
In- en Uitvoer*

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg-120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheck-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijkdelen (per zeepost) f 29,—, overige landen f 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures“ en „Beschikbare krachten“ f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; H. Vlerick.

Toerisme in Europa

Blijkens een onlangs door de O.E.E.C. gepubliceerd rapport ¹⁾ is het internationaal toerisme in Europa gedurende 1953 ten opzichte van het jaar tevoren met ongeveer 10 pCt toegenomen. Van het totaal aantal toeristen, dat de 23 mln overschreed, was de overgrote meerderheid afkomstig uit landen van het Europese continent en slechts 5 pCt uit andere werelddelen. De betekenis van de laatste categorie dient echter niet te worden onderschat, want het verblijf der overzeese toeristen duurt veel langer en hun gemiddelde uitgaven zijn veel hoger dan die der Europese bezoekers.

De toeneming van het inter-Europees vreemdelingenverkeer houdt uiteraard verband met de gunstige economische ontwikkeling in de O.E.E.C.-landen. Zij komt, aldus het rapport, voor rekening van toeristen uit de middelhoge inkomensgroep. Er is een tendentie waarneembaar naar een korter verblijf in het buitenland, en de hedendaagse toerist is geneigd gedurende zijn vakantie meerdere plaatsen of zelfs landen te bezoeken. Opmerkelijk is de toenemende mate, waarin van kampeerterreinen, caravans, vacatiecentra en jeugdherbergen gebruik wordt gemaakt; volgens een in 1953 in Nederland gehouden enquête werden 4,2 mln nachten in dergelijke verblijfplaatsen doorgebracht, tegen 4,7 mln in hotels.

Nevenstaand staatje geeft een overzicht van de inkomsten en uitgaven uit hoofde van toerisme voor een aantal landen. Uit het inter-Europees vreemdelingenverkeer blijken de Noordelijke landen doorgaans een nadelig, de Zuidelijke landen een voordelig saldo te boeken. Ten opzichte van de Verenigde Staten en Canada boekten alle Europese landen een overschot. Het aantal toeristen uit de Verenigde Staten en Canada, dat Europa

binnenstroomde, beliep resp. bijna 400.000 en ongeveer 50.000. In de meeste landen nam het aantal toeristen uit de dollarlanden met meer dan 15 pCt toe, in Nederland, Italië, Oostenrijk, Griekenland en Turkije zelfs met resp. 24,5, 25,5, 45,8, 49,6 en 50,4 pCt. In 1953 is Europa er voor het eerst in geslaagd meer U.S.-dollars uit hoofde van toerisme te verdienen dan Canada; van de totale toeristische uitgaven der Verenigde Staten werd 34 pCt in Europa-gependeerd, tegen slechts 21 pCt in 1948.

Er zijn tekenen, die er op wijzen dat 1954 in toeristisch

opzicht ook een voorspoedig jaar is geweest. Vermoedelijk zijn zowel het inter-Europees als het vreemdelingenverkeer uit Amerika weer met ca 10 pCt gestegen. De slechte weersomstandigheden hebben, voor zover kon worden nagegaan, het internationaal toerisme niet nadelig beïnvloed, wel is het binnenlands toerisme in een aantal landen daardoor verminderd. Het rapport wijst er met nadruk op, dat het binnenlands vreemdelingenverkeer in alle O.E.E.C.-landen omvangrijk is en dat de vreemdelingenverkeersbedrijven, teneinde de buitenlandse bezoekers, die een marginaal element vormen, een grote mate van service te kunnen bieden, van een uitgebreide

binnenlandse markt afhankelijk zijn. Daar de laatste jaren het binnenlands toerisme zeer stabiel is gebleven, ziet het er naar uit, dat de vreemdelingenverkeersbedrijven in de toekomst het oog op het buitenland gericht moeten houden. Er wordt echter op gewezen, dat de toekomstige toeneming van het vreemdelingenverkeer waarschijnlijk zal komen van toeristen met een minder ruime beurs, zodat een daling van de uitgaven per hoofd en een vermindering van de verblijfsduur moet worden verwacht.

¹⁾ „Tourism”. A study by the Tourism Committee, 65 blz.

Inkomsten en uitgaven uit hoofde van toerisme in 1953 a)

(in miljoenen dollars)

Landen	Totaal			Saldo t.o.v. de Ver. Staten en Canada	Saldo t.o.v. O.E.E.C.-landen	Toeneming inkomsten t.o.v. 1952 in pCt	
	Inkomsten	Uitgaven	Saldo			Totale inkomsten	Dollarinkkomsten
B.L.E.U.	35,3	57,4	- 22,1	+ 1,0	- 29,3	- 53,1	- 52,0
Denemarken	42,0	45,0	- 3,0	+ 8,0	- 11,0	+ 40,0	+ 42,8
Duitsland	121,4	118,1	+ 3,3	+ 25,4	- 19,4	+ 26,3	+ 34,6
Frankrijk	122,5	128,0	- 5,5	+ 42,0	- 31,5	- 8,4	- 2,5
Ierland	83,7	27,7	+ 56,0	+ 5,2	+ 50,8	- 3,6	+ 22,9
IJsland	0,2	1,2	- 1,0	+ 0,1	- 0,8	+ 100	-
Nederland	41,0	42,0	- 1,0	+ 7,0	- 10,0	+ 36,8	+ 38,4
Noorwegen	23,5	30,5	- 7,0	+ 3,5	- 10,5	+ 16,1	+ 83,3
Ver. Koninkrijk	246,0	240,0	+ 6,0	+ 71,0	- 110,0	+ 10,3	+ 13,5
Zweden	32,0	40,2	- 8,2	+ 10,2	- 17,0	- 3,1	+ 50,0
Oostenrijk	60,8	7,9	+ 52,9	+ 7,0	+ 42,5	+ 60,2	+ 60,3
Griekenland	26,3	6,6	+ 19,7	+ 13,8	+ 3,6	+ 174,3	+ 1.319,6
Italië	147,3	16,6	+ 130,7	+ 37,2	+ 81,1	+ 61,0	+ 178,8
Portugal	10,8	7,2	+ 3,6	+ 1,2	+ 2,1	- 29,5	+ 50,4
Turkije	2,9	12,2	- 9,3	-	-	-	-
Zwitserland	-	-	+ 107,0	-	-	+ 24	+ 7
Ver. Staten	527,0	895,0	- 368,0	+ 25,0	- 246,0	-	-
Canada	302,0	365,0	- 63,0	- 25,0	- 34,0	-	-

a) De gegevens van sommige landen, met name Frankrijk en Italië, zijn gebaseerd op deviezencontrole en aanzienlijk lager dan de schattingen der feitelijk door toeristen gependeerde bedragen. De bedragen, waarop de berekening van het in de laatste twee kolommen vermelde toenemingspercentage is gebaseerd, wijken in sommige gevallen af van de in de eerste kolom vermelde bedragen; de afwijkingen zijn echter zeer gering.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Toerisme in Europa	447	Ingezonden stuk:	
Vrouwenarbeid in Nederland, door Dr P. S. Pels	449	Vorming van ambtenaren, door A. C. G. M. Stallaert, met naschrift van Prof. Dr G. A. van Poelje	459
Het Britse tienjarenplan voor de kernenergie, door B. de Boer	452	Aantekeningen:	
Enkele beschouwingen rond de begroting 1955/56 van de Unie van Zuid-Afrika, door Drs C. Verburgh	453	De Belgische economie in 1954	459
Surinaamse kanttekeningen, door G. C. A. Mulder, B. Sc., Ps. D.	455	De Duitse luchtvaart	461
Bedrijfseconomische notities:		Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	462
Philips' jaarverslag 1954, door Drs Th. M. Scholten	457	Statistieken:	
		Overzicht van de opbrengst der Rijksmiddelen	463

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Dr P. S. PELS, Vrouwenarbeid in Nederland.

Schrijver gaat na welke betekenis de vrouwenarbeid in ons land op dit ogenblik heeft en wellicht in de naaste toekomst zal hebben. Allereerst wordt getracht een analytisch inzicht te krijgen in de omvang en de aard der vrouwelijke beroepsbevolking. Verder wordt getracht na te gaan in hoeverre bepaalde structurele wijzigingen in het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten waarneembaar zijn. Het blijkt, dat in ons land de arbeid van vrouwen, behalve in de landbouw en in de huiselijke diensten, na 1947 belangrijk is toegenomen, in het bijzonder in de administratieve beroepen en bij het onderwijs. Voorts constateert schrijver, dat het aantal jeugdige vrouwen in de leeftijdsklasse van 14-24 jaar in de periode 1950-1953 is gedaald met 0,94 pCt, terwijl verder een belangrijke toeneming van vrouwelijke leerlingen bij het onderwijs valt waar te nemen. Rekening dient te worden gehouden met het feit, dat het arbeidsverbod van 14-jarige meisjes een wijziging in het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten tot gevolg zal hebben. Verder zou kunnen worden geconcludeerd, dat de belangrijke toeneming van de vrouwelijke beroepsbevolking vooral beïnvloed is door de omstandigheid, dat meer vrouwen, die tot de hogere leeftijdsklassen behoren, een-beroep zijn gaan uitoefenen. Dit zou dan tevens kunnen betekenen, dat ook in ons land een toenemend aantal gehuwde vrouwen tot de beroepsbevolking dient te worden gerekend. Een nieuwe beroepstelling zal hierover echter eerst een meer gedetailleerd inzicht kunnen geven. Onafhankelijk van deze beroepstelling ware het aan te bevelen, dat t.a.v. deze materie betere statistieken aanwezig zijn, op grond waarvan het verloop van de vrouwelijke beroepsbevolking, inclusief de gehuwde vrouwen, nauwkeurig kan worden gevolgd.

B. DE BOER, Het Britse tienjarenplan voor de kernenergie.

Medio Februari maakte de Britse Regering een tienjarenplan bekend met betrekking tot de ontwikkeling van de kernenergie voor de electriciteitsvoorziening. Twaalf elektrische centrales zullen in deze periode worden gebouwd, waarvan de primaire energiebron zal bestaan uit kernreactoren. Het uiteindelijke resultaat zal niet alleen zijn, dat elektrische energie goedkoper kan worden geproduceerd dan thans het geval is, doch bovendien wordt de overgang op de nieuwe energiebron, die nodig is zodra de schaarste aan steenkool zich zal doen gevoelen, tijdig voorbereid. De totale vraag naar energie zal o.a. worden bepaald door de bevolkingstoename; het aanbod zal afhankelijk zijn van de mate waarin in de toekomst nog steenkool tegen een acceptabele kostprijs aan de bodem kan worden onttrokken. Schrijver bespreekt enkele punten, welke in de discussie over dit project naar voren zijn gebracht, en gaat na op welke wijze men dit plan denkt te realiseren. De totale kosten, verbonden aan de bouw van deze twaalf centrales, belopen niet minder dan £ 300 mln. In 1965 zal Groot-Brittannië beschikken over elektrische centrales, gevoed door kernbrandstof, met een gezamenlijke capaciteit van 1,5 tot 2 mln kW. In 1975 zou deze capaciteit zijn uitgebreid tot 10 à 15 mln kW. Hierdoor zou het mogelijk zijn, moeilijkheden te voorkomen welke verbonden zouden zijn aan een geforceerde uitbreiding van de steenkolenproductie in de jaren zestig. Voor Nederland is het een gelukkige omstandigheid, dat men van Britse zijde bereid is buitenlandse geleerden en technici ter plaatse van de ontwikkeling kennis te doen nemen.

Drs C. VERBURGH, Enkele beschouwingen rond de begroting 1955/56 van de Unie van Zuid-Afrika.

Op een tijdstip, dat de economische toestand in Zuid-Afrika gunstiger was dan ooit tevoren, diende de nieuwe Minister van Financiën, Eric Louw, onlangs zijn begroting in voor het financiële jaar beginnend op 1 April 1955. De nieuwe begroting is weinig spectaculair uitgevallen en heeft, op enkele kleine uitzonderingen na, geen veranderingen gebracht. In zoverre was de begrotingsrede evenwel interessant, dat de Minister daarin met klem er op heeft gewezen, dat het voortduren van een evenwichtige vooruitgang der Unie-economie afhankelijk is van de oplossing van enkele ernstige problemen, welke zich al meer doen gevoelen, nl. de schaarste aan arbeid, de moeilijkheden met het vervoer en de bedenkelijke efficiency in een deel der Zuidafrikaanse industrie. Schrijver geeft in korte lijnen de ontwikkeling weer gedurende het afgelopen jaar in de reële zowel als in de monetaire sfeer der Unie-economie. Het gevolg van de bevredigende toestand der goud- en deviezenreserves is geweest dat de Minister enkele maanden geleden een extra £ 35 mln voor invoerdoeleinden beschikbaar kon stellen. Wordt de vrijlating van de invoer toegejuicht door handelaren en consumenten, in industriële kringen van Zuid-Afrika heerst ernstige ongerustheid over het feit dat de industrieën, welke achter de beschermende muur der invoercontrole zijn opgegroeid, straks wellicht niet in staat zullen blijken te zijn met de vrijelijk binnestromende buitenlandse fabrikaten te concurreren. Naar verwachting zal de economische ontwikkeling van de Unie een min of meer getrouwe voortzetting blijken te zijn van de voorspoedige ontwikkeling welke het afgelopen jaar heeft gekenmerkt.

— SOMMAIRE —

Dr P. S. PELS, La main d'oeuvre féminine aux Pays-Bas.

L'auteur analyse la composition et l'ordre de grandeur de la main d'oeuvre féminine aux Pays-Bas. Il s'attache ensuite à déterminer dans quelle mesure des changements structurels peuvent s'observer dans l'offre de cette main d'oeuvre. Il apparaît que l'emploi de main d'oeuvre féminine s'est sensiblement accru depuis 1947, surtout dans l'administration et l'enseignement.

B. DE BOER, Le plan décennal britannique d'énergie nucléaire.

Le Gouvernement britannique a publié vers la mi-février un plan décennal relatif au développement de la production de l'électricité grâce à l'énergie atomique. La réalisation de ce plan permettrait de prévenir les difficultés qu'entraînerait une extension forcée de la production de houille dans les années 60.

Drs C. VERBURGH, Quelques considérations sur le budget de l'Union de l'Afrique du Sud en 1955/56.

Le nouveau budget de l'Union Sud-Africaine n'est guère spectaculaire et n'apporte guère de changement sauf sur quelques points de détail. Le Ministre a insisté, dans son exposé, sur la nécessité de résoudre les problèmes qu'engendrent le manque de travail, les difficultés de transport et l'efficiency de l'industrie Sud-Africaine.

Vrouwenarbeid in Nederland

Inleiding.

Wie kennis neemt van de vele publicaties ¹⁾ over de sociale toestanden in de 19e eeuw, zal steeds getroffen worden door het feit, dat als gevolg van de toenmalige ongunstige arbeidsvoorwaarden voor de arbeiders, talrijke vrouwen (en kinderen) genoodzaakt werden aan het arbeidsproces deel te nemen. Van dat ogenblik af heeft het vraagstuk van de vrouwenarbeid en de daaraan verbonden beloning, steeds de nodige aandacht getrokken.

De voortschrijdende emancipatie van de vrouwen in het algemeen en in het bijzonder de huidige schaarste aan, ook vrouwelijke, arbeidskrachten, geven aanleiding de vraag onder ogen te zien, welke betekenis de vrouwenarbeid in ons land op dit ogenblik heeft en wellicht in de naaste toekomst zal hebben.

In dit verband zij er aanstonds aan herinnerd, dat Van Cleeff en Massizzo in hun studie over de toekomstige afnemering van het vrouwenoverschot in Nederland ²⁾ er op hebben gewezen, dat het te verwachten „vrouwentekort” verschillende consequenties voor de arbeidsmarkt zal hebben. Verder moet in aanmerking worden genomen, zonder daarover in dit artikel nader uit te wijden, dat vrouwenarbeid op dit ogenblik, binnen het kader van de algemene sociale politiek, verschillende andere problemen met zich brengt, zoals bijv. dat van de gelijke beloning van mannen en vrouwen voor gelijkwaardige arbeid ³⁾ en het vraagstuk van de gehuwde ambtenares ⁴⁾.

In deze beschouwing willen wij ons echter hoofdzakelijk bepalen tot het aspect van de vrouwelijke beroepsbevolking, waarbij allereerst zal worden getracht een analytisch inzicht te krijgen in de omvang en de aard der vrouwelijke beroepsbevolking. Verder zal dan getracht worden na te gaan in hoeverre bepaalde structurele wijzigingen in het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten waarneembaar zijn.

Met nadruk zij er echter op gewezen, dat bij het bepalen van de omvang van vrouwenarbeid zich de moeilijkheid voordoet, dat recente statistische gegevens dienaangaande ontbreken: in feite dateren de laatstbekende totale gegevens van 1947 (de Volks- en Beroepstelling). Met behulp van incidenteel statistisch materiaal, dat op zichzelf beschouwd niet zonder meer vergelijkbaar is met bedoelde gegevens van 1947, is evenwel getracht een zodanige situatietekening te verkrijgen, waardoor niettemin enige aanwijzingen worden gegeven omtrent de betekenis van vrouwenarbeid op dit ogenblik. Onder dit nadrukkelijke voorbehoud dienen de navolgende beschouwingen en gegevens te worden gezien.

De toegankelijke statistische bronnen geven voor de verschillende bedrijfstakken echter wel zodanig interessant materiaal, dat hierin bepaalde indicaties liggen opgesloten voor een benadering van het gestelde probleem, waarbij het jaar 1947 als uitgangspunt is gekozen.

Vrouwen in de industrie.

Volgens de Volks- en Beroepstelling 31 Mei 1947, waren in dat jaar in de industrie werkzaam 184.531

vrouwen. Laat men de medewerkende gezinsleden, de hoofden van vestigingen e.d. buiten beschouwing, dan blijkt dat er in 1947 29.416 vrouwelijke employé's (administratief personeel) en 130.876 arbeidsters waren, in procenten resp. 16 en 71 van het totale aantal.

De Bedrijfstelling van 1950 ⁵⁾, welke niet volledig vergeleken kan worden met de genoemde Beroepstelling van 1947 ⁶⁾, komt voor de industrie tot de conclusie, dat van de 276.463 werkzame vrouwen er 48.352 werkzaam zijn als administratief personeel en personeel in algemene dienst, en 183.717 als werknemster in het eigenlijke bedrijf van het hoofdbedrijf, resp. van het nevenbedrijf. Uitgedrukt in procenten zou dit resp. 18 en 66 bedragen, hetgeen er dus op zou kunnen wijzen, dat in de periode 1947-1950 een verschuiving van vrouwelijke arbeidskrachten in de richting van het administratieve personeel heeft plaatsgevonden.

Wat betreft de situatie in de periode 1950-1954 kan men t.a.v. vrouwenarbeid in de industrie enig vergelijkingsmateriaal, zowel met betrekking tot de arbeidsters als het vrouwelijk administratieve personeel aantreffen in tabel 1. De hierin vermelde cijfers hebben betrekking op het 1e kwartaal van 1952, toen terzake een nieuwe tellingswijze plaatsvond ⁷⁾, resp. het 3e kwartaal 1954.

TABEL 1.

Aantal werkzame vrouwen in de industrie a)

Bedrijfsklasse en -groep	Aantal vrouwen				Totaal	
	Arbeidsters		Anderen			
	1e kw. 1952	3e kw. 1954 *	1e kw. 1952	3e kw. 1954	1e kw. 1952	3e kw. 1954
I Aardewerk, glas, enz.	2.242	2.343	676	84	2.918	3.186
II Diamant	90	55	34	34	124	89
III Grafische nijverheid	1.704	2.224	1.739	1.736	3.443	3.960
V Chem. nijverheid	4.123	4.989	3.054	3.758	7.177	8.747
VI Houtbewerking, kurk, enz.	717	786	975	1.109	1.692	1.895
VII Kleding en reiniging	45.733	50.672	3.742	4.062	49.474	54.734
IX Leder, wasdoek, rubber	5.301	6.279	979	1.364	6.280	7.643
X Mijnbouw, enz. ..	370	609	305	295	675	904
XI-XIII Metaalnijverheid						
scheepsbouw, e.d.	11.147	13.352	10.081	12.035	21.228	25.387
XIV Papijnijverheid ..	4.649	5.223	909	1.058	5.558	6.281
XV Textielnijverheid ..	28.267	32.234	4.033	4.755	32.300	36.989
XVI Gas-, electr.- en waterl. bedr.	224	247	867	998	1.090	1.245
XVII Voedings- en genotmiddelen	18.384	22.215	6.381	7.286	24.765	29.501
Totaal					156.725	180.561

Bron:

a) Maandschrift C.B.S., September 1952, resp. Maandstatistiek van de Nijverheid Januari 1953, blz. 10-12.

Blijkens de gegeven toelichting behoren tot de categorie „anderen” hoofdzakelijk de administratieve krachten.

Bij de beoordeling van bovenstaande tabel dient men nog in aanmerking te nemen, dat het hier de geëquiteerde bedrijven betreft, waarin tenminste 10 arbeidskrachten werkzaam zijn. In de betreffende periode 1952-1954 blijkt het totale aantal werknemers in deze bedrijven gestegen te zijn met ca 16 pCt. Het aantal arbeidsters steeg van 122.951 tot 141.228, d.i. ca 15 pCt en het aantal vrouwelijke administratieve krachten, e.d. van 33.774 tot 39.333, d.i. ca 17 pCt.

In tabel 2 is, bij wijze van steekproef, een overzicht ge-

¹⁾ Zie Statistisch Zakboek, C.B.S., 1954.

²⁾ In de betrokken bedrijfstakken van deze Bedrijfstelling kunnen n.l. enkele „overlappenden” aanwezig zijn.

³⁾ Zie Maandschrift C.B.S., September 1952, blz. 906.

¹⁾ Vgl. bijv. H. Roland Holst, „Kapitaal en Arbeid in Nederland”, 1932.

²⁾ Ed. v. Cleeff en A. I. V. Massizzo, „De afnemering van het vrouwenoverschot in Nederland”, „E.-S.B.”, 39e Jaargang, no 1934.

³⁾ Zie o.a. publicatie No 9 van de S.-E.R., 1953 en Dr. F. T. Diemer-Lindeboom in „Anti-Revolutionaire Staatkunde”, Februari 1955, blz. 41.

⁴⁾ Vgl. o.a. „Het vraagstuk van de gehuwde ambtenares”, rapport uitgebracht door de Commissie, ingesteld bij beschikking van de Minister van Binnenlandse Zaken, van 11 Juni 1949.

geven van het aantal vrouwen van 21 jaar en ouder in enkele bedrijfstakken, waarin vrouwenarbeid een belangrijke rol speelt. Hieruit blijkt, dat op een enkele uitzondering (o.a. de katoen- en linnenindustrie) na in de jaren 1950-1954 de betreffende aantallen vrij constant zijn gebleven.

Hieruit zou met enige voorzichtigheid geconcludeerd kunnen worden, dat de gesignaleerde toeneming van het aantal vrouwen in de industrie — zowel arbeidsters, als administratief personeel — voornamelijk valt toe te schrijven aan een grotere toeloop van *jeugdig* vrouwelijk personeel.

TABEL 2.

Aantal vrouwen van 21 jaar en ouder in enkele bedrijfstakken a)

	Confectie	Was- en strijkinr.	Schoenfabr.	Wolind.	Katoen- en linnenind.	Brei- en tricoot-ind.; kousen- en sokkenfabr.	Cacao-, choc- en/of suikerwerkfabr.
1951	9.867	2.257	926	1.094	2.981	2.802	1.113
1952	10.465	2.205	1.320	1.195	3.377	2.668	983
1953	10.623	2.248	1.023	1.037	3.469	2.578	1.060

a) Statistiek der Lonen, October/December 1954, blz. 110.

Vrouwen in landbouw, handel en verkeer.

Met betrekking tot de situatie in de landbouw kan tabel 3 enig inzicht verschaffen.

TABEL 3.

Aantal werkzame vrouwen in de landbouw a)

	1947	1950	1953	Afneming	
				1947/1950	1950/1953
	168.596	137.088	124.925	18 pCt	8,8 pCt

a) Het cijfer voor 1947 is ontleend aan de Volks- en Beroepstelling 1947. De gegevens voor 1950 en 1953 zijn gepubliceerd in „Landbouwcijfers”, 1954, publicatie van het Landbouw-Economisch Instituut.

Ter nadere toelichting zij nog opgemerkt, dat in 1947 in de landbouw hiervan 141.974 niet betaalde medewerkende vrouwelijke gezinsleden aanwezig waren: medewerkende echtgenoten en dochters in het bedrijf van de man, resp. het gezinshoofd. Dit aantal bedroeg in 1950 en 1953 resp. 120.865 en 111.791. Laatstgenoemde cijfers hebben betrekking op de vrouwelijke vaste arbeidskrachten, c.q. de niet betaalde medewerkende gezinsleden.

Een derde, belangrijke sector is die van de handel, incl. winkels. Hiervoor ontbreken recente cijfers, zodat met de nodige reserve ⁸⁾ alleen een vergelijking gemaakt kan worden tussen de jaren 1947 en 1950.

TABEL 4.

Aantal werkzame vrouwen in de handel a)

	1947		1950	
	Totaal	In loondienst	Totaal	In loondienst
Werkzaam in winkels ..	129.858	46.328	125.460	55.100
Werkzaam in overige handel	26.379	19.399	37.947	26.168
Handel totaal	156.237	65.727	163.407	81.268

a) De cijfers voor 1947 en 1950 zijn ontleend aan de Volks- en Beroepstelling 1947, resp. aan het Statistisch Zakboek, C.B.S. 1954, blz. 36.

Met enig voorbehoud t.a.v. de volledige vergelijkbaarheid dezer cijfers kan worden vastgesteld, dat in genoemde

⁸⁾ In de betrokken bedrijfsklassen van deze Beroepstelling kunnen nl. enkele „overlappen” aanwezig zijn.

periode het aantal vrouwen in winkels is verminderd (ca 3,4 pCt). Aannemende dat deze tendentie zich na 1950 heeft voortgezet, dan ligt hierin een bevestiging van hetgeen thans algemeen wordt geconstateerd: een onvoldoende aanbod van vrouwelijk winkelpersoneel. Daarentegen blijkt er een grote toeneming van vrouwen in de overige handel (groothandel en handelondernemingen) in de periode 1947-1950 te zijn opgetreden, voornamelijk van administratief personeel.

In de sector verkeer bedroeg in 1950 ⁹⁾ het aantal werkzame vrouwen 61.817, tegen 55.718 in 1947 ¹⁰⁾. Ook hier kan dus van een zekere toeneming worden gesproken.

Vrouwen in overheidsdienst.

Verder is getracht ook enig inzicht te krijgen in de ontwikkeling van het aantal vrouwen, werkzaam bij de Overheid. Geconstateerd moest evenwel worden, dat het nodige cijfermateriaal daartoe ontbreekt, met uitzondering voor het jaar 1950. Voor dat jaar bedroeg nl. het totale aantal vrouwen in Rijksdienst 27.943, inclusief werksters en niet met schoonmaakwerkzaamheden belaste vrouwen, met een gedeeltelijke taak. Indien men deze laatste-categorie buiten beschouwing laat, dan krijgt men voor 1950 het navolgende overzicht:

TABEL 5.

Aantal vrouwen in Rijksdienst. (1950) a)

	Totaal aantal	Gehuwde vrouwen
In vaste of tijdelijke dienst	6.601	174
In contractuele dienst	16.673	805
	23.274	979 (= 4,2 pCt)

a) Gegevens ontleend aan de uitkomsten van de door het C.B.S. ten behoeve van de Staatscommissie voor de Pensioenwetgeving samengestelde statistiek van het overheidspersoneel naar de toestand op 1 Januari 1950 (zie ook bijlage XV van het rapport van de commissie inzake „Het vraagstuk van de gehuwde ambtenares”).

Ten aanzien van het onderwijs kan voor de jaren 1950 en 1953 het volgende overzicht worden gegeven, waaruit blijkt, dat in genoemde periode bij het onderwijs eveneens een toenemend aantal vrouwelijk personeel werkzaam is.

TABEL 6.

Aantal vrouwelijke leerkrachten a)

	1950	1953	toeneming
a) G.L.O. en V.G.L.O.	16.055	17.608	ca. 12 pCt
b) V.L.M.O.	1.429	1.429 b)	—
c) U.L.O.	1.000	1.000 b)	—
d) Nijverheidsonderwijs voor meisjes (L.O. en M.O.)	4.000 b)	4.084	2 pCt
e) Kleuteronderwijs	8.454	10.338	22 pCt
	30.938	34.459	12 pCt

a) Bronnen:

- Statistiek van het Gewoon en Voortgezet Gewoon Lager Onderwijs 1949-1953 (C.B.S. 1953);
 - Statistiek van het Voorbereidend Hoger en Middelbaar Onderwijs 1949-1950 en 1950-1951 (C.B.S. 1951);
 - Statistiek van het Uitgebreid Lager Onderwijs 1949-1953 (C.B.S. 1953);
 - Statistiek Nijverheidsonderwijs.
 - Statistiek voor het Kleuteronderwijs, C.B.S. 1954.
- b) Schatting.

Vrouwelijke beroepsbevolking.

Zoals reeds werd opgemerkt is het niet mogelijk een volledige vergelijking te maken tussen de totale statistische gegevens van de Beroepstelling 1950 en die van de Beroeps- en Volkstelling 1947, hetgeen in het bijzonder geldt voor de sectoren landbouw, Overheid en onderwijs.

Uitgaande van de gedachte dat een dergelijke vergelijking voor de bedrijfstakken industrie, handel en

⁹⁾ Statistisch Zakboek, C.B.S. 1954, blz. 36.

¹⁰⁾ Volks- en Beroepstelling 1947.

verkeer redelijkerwijs wel mogelijk is, moge verder worden verwezen naar tabel 7.

TABEL 7.

Aantal werkzame vrouwen

Bedrijfstakken	1947		1950	
	totaal aantal vrouwen	waarvan in loon-dienst	totaal aantal vrouwen	waarvan in loon-dienst
Industrie	184.531	160.292	276.463	232.069
Handel	156.237	65.727	163.407	81.268
Verkeer	55.718	31.090	61.817	28.840
Totaal	396.486	257.109	501.687	342.177

Uit deze tabel volgt dat de vrouwelijke beroepsbevolking in genoemde bedrijfstakken in de periode 1947-1950 gestegen is met ca 28 pCt. Een soortgelijke vergelijking voor de mannelijke onzelfstandige beroepsbevolking geeft een stijging te zien van ca 15 pCt. Indien men dienovereenkomstig de totale cijfers van de mannelijke en vrouwelijke beroepsbevolking vergelijkt, dan levert dit een stijging op van ca 19 pCt. De ontwikkeling van deze totaalcijfers, ontleend aan de Statistiek van de Rijksverzekeringsbank, vertoont een stijging van ca 21 pCt ¹¹⁾, hetgeen dus een geringe afwijking betekent van de genoemde resultaten der vergelijking tussen de uitkomsten van de Bedrijfstelling 1950 en die van de Beroeps- en Volkstelling 1947. Laatstgenoemde vergelijking kan er derhalve op wijzen, dat de stijging van de vrouwelijke beroepsbevolking in genoemde sectoren inderdaad in die belangrijke mate heeft plaatsgevonden, zoals met het vermelde percentage (28 pCt) wordt aangegeven. Een dergelijke stijging zou bovendien nog kunnen worden geïllustreerd door de desbetreffende gegevens over 1947-1950 van de Rijksverzekeringsbank voor die bedrijfstakken, waarin voornamelijk vrouwen werkzaam zijn.

Wat de periode na 1950 betreft, hebben wij er reeds op gewezen (zie tabel 1), dat het vergelijkbare statistische materiaal aantoonde, dat tussen 1952 en 1954 eveneens een niet onbelangrijke stijging van de vrouwelijke beroepsbevolking is opgetreden, vooral van het vrouwelijke administratieve personeel.

Daarnaast blijkt er een belangrijke toeneming van vrouwelijke leerlingen bij het onderwijs aanwezig te zijn. Beide laatstgenoemde tendenties zullen in de toekomst ongetwijfeld voortgang vinden, waarvoor de gegevens van tabel 8 een zekere indicatie geven.

TABEL 8.

Aantal vrouwelijke leerlingen a)

	1950	1953	toeneming in pCt
Vorbereidend hoger en middelbaar onderwijs	29.933	31.000 b)	3,5
Nijverh. onderwijs, scholen voor maatschappelijk werk e.d.	125.000 b)	131.754	5
Kweekscholen	6.183	6.500 b)	5
Uitgebreid lager onderwijs	60.012	69.141	15
Opleiding kleuteronderwijzers	3.954	5.713	44
Universiteiten	4.417	4.600 b)	4
Hogescholen	4.591	4.800 b)	4
Totaal	234.090	253.508	ca 8

a) Bron: zie noot a) onder tabel 6.

b) Schatting aan de hand van de cijfers in voorafgaande jaren.

Bovendien zal op deze verdere ontwikkeling onge-

¹¹⁾ Aldus een mededeling van de heer A. I. V. Massizzo van het Centraal Planbureau, aan wie ook overigens gaarne dank wordt gezegd — eveneens aan de heer Ed. van Cleeff — voor de medewerking, die bij het tot stand komen van dit artikel is verleend.

ALMELO Centrum voor
Industrievestiging in Twente
Tel. 05490-5361

(Advertentie)

twijfeld mede invloed worden uitgeoefend door het inmiddels bij wet van 6 Augustus 1954, staatsblad 388, tot stand gekomen wettelijk verbod van bedrijfsarbeid voor 14-jarige meisjes. Voorts dient in dit verband te worden vermeld, dat in de rapporten der Subcommissie-Banning met betrekking tot de ontwikkelingsmogelijkheden voor jeugdige fabrieksarbeiders is gepleit voor een verhoging van de arbeidsgerechtigde leeftijd, en dat de Staatssecretaris van Sociale Zaken onlangs aan de Sociaal-Economische Raad heeft verzocht na te gaan of niet bepaalde voorzieningen moeten worden getroffen t.a.v. de 14-jarige jongens en de 15-jarige jongens en meisjes.

Een en ander zal derhalve binnen niet al te lange tijd een wijziging ten gevolge hebben van het aanbod van jeugdige vrouwelijke arbeidskrachten. Dit wordt nog geaccentueerd door het feit dat weliswaar, volgens de bevolkingsstatistiek ¹²⁾, de vrouwelijke bevolking van 1950 t/m 1953 gestegen is van 5.116.521 tot 5.294.629 (d.i. 3,5 pCt), doch dat in diezelfde periode het aantal vrouwen in de leeftijdsklasse van 14-24 jaar gedaald is van 793.359 tot 785.922, hetgeen een vermindering betekent van 0,94 pCt ¹³⁾.

Indien men de samenstelling van de vrouwelijke beroepsbevolking, zoals die in de Volks- en Beroepstelling 1947 tot uiting komt, nader beschouwt, dan valt het op dat naast de hierboven reeds besproken sectoren (industrie, handel, verkeer, Overheid en onderwijs) vooral ook de „huiselijke diensten” een belangrijk onderdeel vormt of vormde. Van de 924.721 vrouwen met beroep waren nl. in 1947 178.143 in huiselijke diensten werkzaam, d.i. 19,2 pCt. In haar „Onderzoek naar de arbeid der gehuwde vrouw in Nederland” heeft Dr W.H. Posthumus-van der Goot er op gewezen, hoezeer het aantal werkende vrouwen in huiselijke diensten sedert het begin van deze eeuw is achteruitgegaan: 1899: 53,6 pCt, 1909: 47,9 pCt, 1920: 39 pCt en 1930: 35,6 pCt ¹⁴⁾. Aannemende dat deze tendentie zich na 1947 (19,2 pCt) heeft voortgezet, dan komt men voor 1954 op ca 14 pCt. Deze belangrijke vermindering komt ongetwijfeld overeen met het huidige algemene verschijnsel van schaarste aan vrouwelijke huishoudelijke hulp. Overigens dient men wat dit laatste betreft nog in aanmerking te nemen, dat tot deze categorie van werkende vrouwen, zoals de algemene ervaring uitwijst, thans vele gehuwde vrouwen behoren, die als werkster werkzaam zijn, zonder dat zij — veelal in verband met de sociale wetgeving en uit fiscale overwegingen — als zodanig zijn geregistreerd. Ook een nieuwe beroepstelling zal vermoedelijk t.a.v. deze kwestie op moeilijkheden stuiten, waardoor een juist inzicht in het totaal aantal gehuwde vrouwen dat een beroep uitoefent, niet zou worden vergemakkelijkt.

Conclusie.

Uit de voorgaande beschouwingen volgt dat, behalve in de landbouw en in de huiselijke diensten — waar een duidelijke achteruitgang waarneembaar is — de arbeid van vrouwen in ons land na 1947 belangrijk is toe-

¹²⁾ Vgl. de betreffende Statistische Zakboeken van het C.B.S.

¹³⁾ Vgl. ook de beschouwingen dienaangaande van Van Cleeff en Massizzo in „E.-S.B.”, 39e jaargang no 1934.

¹⁴⁾ Ontleend aan tabel 3, blz. 11 van genoemde publicatie.

genomen, in het bijzonder in de administratieve beroepen en bij het onderwijs. Met inachtneming van de reeds gemaakte opmerkingen betreffende de vergelijkbaarheid van het onderhavige statistische materiaal, kunnen deze conclusies als in tabel 9 worden samengevat.

TABEL 9.

Het verloop van de vrouwelijke beroepsbevolking

	periode	procenten
Industrie, handel en verkeer	1947-1950	+ 28
Industrie (arbeiders)	1952-1954	+ 15
Industrie (adm. pers.)	1952-1954	+ 17
Onderwijs	1950-1953	+ 12
Landbouw	1947-1954	- 26
Huiselijke diensten	1947-1954	- 20 (schatting)

Voorts is geconstateerd, dat het aantal jeugdige vrouwen in de leeftijdsklasse van 14-24 jaar in de periode 1950-1953 is gedaald met 0,94 pCt, terwijl verder een belangrijke toename van vrouwelijke leerlingen bij het onderwijs valt waar te nemen (8 pCt in de periode 1950-1953). Ten slotte dient rekening te worden gehouden met het feit, dat het arbeidsverbod van 14-jarige meisjes een wijziging in het aanbod van vrouwelijke arbeidskrachten tot

gevolg zal hebben. Hoewel het directe statistische materiaal daartoe ontbreekt, zou uit het voorafgaande verder kunnen worden geconcludeerd, dat de belangrijke toename van de vrouwelijke beroepsbevolking vooral beïnvloed is door de omstandigheid, dat meer vrouwen, die tot de hogere leeftijdsklassen behoren (ouder dan 24 jaar) een beroep zijn gaan uitoefenen.

Dit zou dan tevens kunnen betekenen — hetgeen in de praktijk ook algemeen wordt verondersteld en waargenomen — dat ook in ons land een toenemend aantal gehuwde vrouwen tot de beroepsbevolking dient te worden gerekend. Een nieuwe beroepstelling zal ook hierover echter eerst een meer gedetailleerd inzicht kunnen geven.

Onafhankelijk van deze beroepstelling ware het aan te bevelen, dat ten aanzien van de hier besproken materie betere statistieken aanwezig zijn, op grond waarvan het verloop van de vrouwelijke beroepsbevolking, inclusief de gehuwde vrouwen, nauwkeurig kan worden gevolgd. De belangrijke betekenis, welke aan de vrouwenarbeid in ons land blijkens bovenstaande beschouwingen moet worden toegekend, wettigt deze noodzaak ten volle.

Voorschoten.

Dr P. S. PELS.

Het Britse tienjarenplan voor de kernenergie

Medio Februari maakte de Britse Regering een tienjarenplan bekend met betrekking tot de ontwikkeling van de kernenergie voor de electriciteitsvoorziening. Twaalf elektrische centrales zullen in deze periode worden gebouwd, waarvan de primaire energiebron zal bestaan uit kernreactoren. In zekere zin is dit een primeur: zelfs in de Verenigde Staten bestaat, voor zover bekend, niet een plan dat zo gedetailleerd de ontwikkeling van de vreedzame toepassing van de kernenergie voor de komende jaren omschrijft. Zoals wij hieronder nog nader zullen uiteenzetten, is de opzet van dit plan kennelijk er op gericht de verschillende onderdelen van de kernenergie-industrie op een zodanige wijze te ontwikkelen en in elkaar te passen, dat een zo efficiënt mogelijk geheel wordt verkregen. Het uiteindelijk resultaat zal niet alleen zijn, dat elektrische energie goedkoper geproduceerd kan worden dan thans het geval is, doch bovendien wordt de overgang op de nieuwe energiebron, die nodig is zodra de schaarste aan steenkool zich zal doen gevoelen, tijdig voorbereid.

Wat het laatste punt betreft: om zich een oordeel te kunnen vormen over de omvang van de aanvullingen, welke de kernenergie moet leveren op de bestaande capaciteit van het elektrische net, dient men over verschillende gegevens te beschikken met betrekking tot de toekomstige situatie. De totale vraag naar energie zal o.a. bepaald worden door de bevolkingstoename; het aanbod zal afhankelijk zijn van de mate, waarin wij in de toekomst nog steenkool tegen een acceptabele kostprijs aan de bodem kunnen onttrekken. Wil men nu op een bepaald ogenblik nagaan, hoe groot de omvang van een research-project dient te zijn, dan kan men stellen dat de research-kosten min of meer goedge maakt moeten worden door de besparingen, welke te zijner tijd uit de resultaten van het werk zullen voortvloeien voor de gemeenschap als geheel. Immers, zou men eenvoudig met het ontwikkelingswerk wachten tot de stijgende energieprijzen de overgang op kernenergie economisch aantrekkelijk maakt, dan zou het kunnen gebeuren dat gedurende een overgangperiode

een hogere prijs voor energie zou moeten worden betaald. Is een dergelijke stijging te voorzien, dan kan het dus lonen, te trachten deze periode te overbruggen vóór de prijsstijging zich doet gevoelen.

Uiteraard zijn de hieraan verbonden problemen reeds enige tijd het onderwerp van bespreking, o.a. in het Britse parlement en de Britse pers. „The Economist” van 27 November 1954 wijdde een serie artikelen aan het onderwerp. Hierin lezen we o.a., dat de voorspellingen ten aanzien van de economische ontwikkeling in Groot-Brittannië in 1979 onderling een verschil vertonen, dat overeenkomt met een jaarlijkse steenkoolconsumptie van 140 mln ton, d.i. ruim de helft van het huidige jaarlijkse verbruik. Thans is de energievoorziening in Groot-Brittannië nog voor 95 pCt afhankelijk van steenkool, doch zelfs de laagste schatting t.a.v. de toekomstige behoefte zou niet door de steenkoolindustrie alleen kunnen worden gedekt. Een bijdrage van andere energiebronnen is dus noodzakelijk.

In hetzelfde blad wordt een tweetal uitlatingen geciteerd met betrekking tot de te verwachten ontwikkeling van de kernenergie. Sir Christoffer Hinton meende, dat het 20 of 30 jaar tijd zou vergen, voor kernenergiecentrales in staat zouden zijn een hoeveelheid energie te leveren, welke equivalent is aan 20 mln ton steenkool. Sir John Cockroft meende, dat dit doel bereikt zou kunnen worden tussen 1965 en 1970. Wie van hen gelijk heeft, hangt uiteraard voor een groot deel af van de bedragen welke aan het onderzoek kunnen worden gependend. Wanneer men nu de schatting van Sir John aanhoudt, dan betekent dit dat men omstreeks 1960 de gehele uitbreiding van het Britse elektrische net zal dienen te volvoeren door de bouw van kernreactorcentrales. Dit nu zal, volgens het gepubliceerde plan, niet het geval zijn in 1960, doch eerst na 1970. De jaarlijkse besparing aan steenkool, welke voortvloeit uit de bouw van de kernenergiecentrales zal omstreeks 1965 ongeveer 5 à 6 mln ton bedragen. In 1975 zal de kernenergieproductie equivalent zijn aan niet minder dan 40 mln ton per jaar.

Hoe denkt men zich nu dit plan te realiseren? Niet door een serie reactoren te bouwen zonder meer. De verschillende onderdelen, die een kernenergie-industrie uitmaken, dienen op de juiste wijze in elkander te worden gepast. De kernenergiewinning vertoont een veel gecompliceerder structuur dan de winning van elektrische energie met behulp van een klassieke steenkoolcentrale. In de eerste plaats is dit een gevolg van de verscheidenheid van reactortypes, o.a. naar de te gebruiken soort brandstof. De concentratie van het splijtbaar materiaal in de brandstof varieert van 0,7 pCt in het natuurlijke uranium tot 100 pCt in het zuivere U-235 of zuiver plutonium. Productie en verbruik van speciale brandstoftypes dienen min of meer aan elkander te zijn aangepast. Daarbij komt dat de bestaande industrie, die zich bezig houdt met de vervaardiging van wapenen, in dit schema dient te worden opgenomen. Plutonium is de grondstof voor de atombom, doch het is tevens een potentiële kernbrandstof. Wanneer de internationale verhoudingen het toelaten, zal men uiteraard deze plutoniumproductie aan de eisen van de energiewinning willen aanpassen. Dit zijn alle factoren, welke het voor een groot land, dat zich de uitgaven die er aan zijn verbonden kan permitteren, aantrekkelijk maken om een plan voor de ontwikkeling van de kernenergie groots op te zetten.

* * *

Zoals wij boven reeds vermeldden, voorziet het Britse plan in de constructie van een twaalfstal centrales met kernreactor. Geleidelijk zal de efficiëntie van de centrales toenemen en de gemiddelde kosten per geproduceerde eenheid energie zullen steeds lager worden. Gedurende de periode van 1957 tot 1960/61 zal een tweetal centrales gebouwd worden met ieder een tweetal gasgekoelde reactoren. Omstreeks 1959 hoopt men te beginnen met de bouw van de volgende twee centrales, welke op de eerste twee zullen lijken, doch waarin nieuwere onderzoeksresultaten zullen worden verwerkt. Deze centrales, welke in 1963 gereed zullen komen, zullen dus in zekere zin een verbeterde uitgave vormen van de eerstgenoemde centrales. In 1960 resp. 1961/62 zal gestart worden met de bouw van twee series van vier centrales elk. De eerste van deze series zal aansluiten op de vorige, doch mogelijk zal men bij de bouw van de tweede serie van vier geen gebruik maken van gas als koelmiddel, doch hiervoor vloeistof gebruiken. Hieraan zijn vooral nog ver-

schillende technische moeilijkheden verbonden, welke men echter door intensief researchwerk hoopt te kunnen oplossen. De eerste vier centrales zullen tezamen een capaciteit hebben van 400.000 tot 800.000 kW. De tweede en derde groep van vier zullen samen meer dan 1.000.000 kW capaciteit bezitten.

De totale kosten, verbonden aan de bouw van deze twaalf elektrische centrales met kernenergie als primaire vorm van arbeidsvermogen, belopen niet minder dan £ 300 mln. Bij de berekening van dit bedrag en van de energieprijzen van 0,6 d, welke voor de door de centrales geproduceerde energie is begroot, zijn uitdrukkelijk de kosten voor militaire toepassingen niet begrepen. De productie van plutonium is uiteraard gecalculleerd in de energieprijzen, doch men kan er hierbij van uitgaan dat dit plutonium als brandstof voor kernreactoren dienst kan doen. Zou men het materiaal als grondstof voor de productie van wapenen begroten, dan zou men, door de prijs van dit materiaal maar hoog genoeg te stellen, een willekeurige energieprijzen kunnen berekenen voor de geproduceerde energie.

In het jaar 1965 zal Groot-Brittannië dus beschikken over elektrische centrales, gevoed door kernbrandstof, met een gezamenlijke capaciteit van 1,5 tot 2 mln kW. In 1975 zou deze capaciteit zijn uitgebreid tot 10 à 15 mln kW. Terwijl de steenkoolconsumptie door de energiecentrales zonder de hulp van de kernenergie in 1965 ongeveer 65 mln ton per jaar zou belopen en in 1970, 100 mln ton per jaar, zou het thans mogelijk zijn de stijging van de brandstoffconsumptie boven de 65 mln ton 's jaars geheel op te vangen met behulp van kernenergiecentrales. Hierdoor zou het mogelijk zijn moeilijkheden te voorkomen, welke verbonden zouden zijn aan een geforceerde uitbreiding van de steenkolenproductie in de jaren zestig.

Voor een klein land als het onze is het een gelukkige omstandigheid, dat men van Britse zijde bereid is buitenlandse geleerden en technici toe te staan ter plaatse van de ontwikkeling kennis te nemen. Ons land is, zolang een Europees plan voor de kernenergie nog een wensdroom is, niet in de gelegenheid veel meer te doen dan op kleine schaal voorbereidingen te treffen voor de productie van kernenergie. Deze voorbereidingen zijn van groot belang om niet te zeggen hoogst noodzakelijk. Innig contact echter met de grote mogendheden, die in dezen het tempo aangeven, blijft een conditio sine qua non.

Bussum.

BRAM DE BOER.

Enkele beschouwingen rond de begroting 1955/56 van de Unie van Zuid-Afrika

Op een tijdstip, dat de economische toestand in Zuid-Afrika gunstiger was dan ooit tevoren, diende de nieuwe Minister van Financiën, Eric Louw, onlangs zijn begroting voor het financiële jaar, beginnend op 1 April 1955, in. Hij heeft dit op een zeer bescheiden wijze gedaan en niet van de gunstige omstandigheden gebruik gemaakt om door toegeving aan de van alle zijden ontvangen verzoeken tot belastingverlaging „populariteit” voor hemzelf of zijn regering te oogsten.

Van de te verwachten inkomsten op de lopende rekening van het komende financiële jaar, welke op £ 259.800.000 worden geschat, is door de Minister £ 15.000.000 bestemd voor overboeking naar de kapitaalrekening. Op deze

grondslag zal de begroting 1955/56 in evenwicht en tegelijk deflationair van aard zijn. Over het afgelopen financiële jaar werd eveneens £ 15.000.000 uit lopende inkomsten naar de kapitaalrekening overgedragen, waarna nog een overschot van £ 10.000.000 resteerde, het resultaat van de „tactiek” van de vorige Minister van Financiën, Klaas Havinga, om de inkomsten doelbewust te laag te schatten. Minister Louw heeft echter verklaard, die gewoonte van zijn voorganger niet te hebben overgenomen.

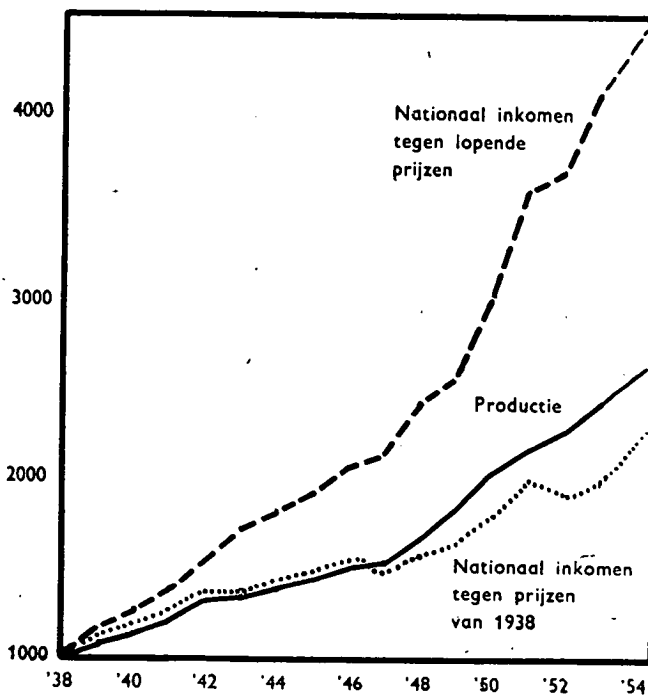
De nieuwe begroting is weinig spectaculair uitgevallen en heeft, op enkele kleine uitzonderingen na, geen veranderingen gebracht. In zoverre was de begrotingsrede

evenwel interessant, dat de Minister daarin met klem er op heeft gewezen, dat het voortduren van een evenwichtige vooruitgang der Unie-economie afhankelijk is van de oplossing van enkele ernstige problemen, welke zich al meer doen gevoelen, nl. de schaarste aan arbeid, de moeilijkheden met het vervoer en de bedenkelijke efficiency in een deel der Zuidafrikaanse industrie.

Laten wij eerst de ontwikkeling gedurende het afgelopen jaar in de reële zowel als in de monetaire sfeer der Unie-economie in korte lijnen weergeven.

Wat de reële sfeer betreft geeft onderstaande grafiek een duidelijk beeld van de enorme ontwikkeling welke de Unie-economie, vooral na de laatste wereldoorlog, te zien heeft gegeven. Na een lichte terugslag omstreeks 1952 is de stijging van het totale productievolume onverminderd voortgegaan. Definitieve cijfers voor 1954 zijn nog niet bekend, maar aan de hand van de beschikbare gegevens kan worden geschat dat het tempo gedurende 1954 en de eerste drie maanden van 1955 gehandhaafd kon blijven. Dit illustreert de verbazende groeikracht van de Zuidafrikaanse economie. Minder gunstig is het verschijnsel, dat arbeid, energie en vervoer niet in dezelfde mate zijn meegegroeid en in de nabije toekomst ernstige vertragingen in het groeiproces kunnen veroorzaken, wanneer niet tijdig wordt ingegrepen.

Indexcijfers van nationaal inkomen en productie a)
Unie van Zuid-Afrika.
(1938 = 1000)

Overgenomen uit: „Standard Bank Oorsig”
a). Geschatte cijfers voor 1954.

Behalve het nadelige effect op de reële sfeer oefenen de bovengenoemde schaarsteverschijnselen eveneens een ongunstige invloed uit op het kosten- en prijzenpeil in Zuid-Afrika. De stijging daarvan gedurende het afgelopen jaar is voornamelijk aan de moeilijkheden in de reële sfeer te wijten, aangezien uit de monetaire sfeer vrijwel geen prijsverhogende invloeden zijn voortgekomen. Uit de opmerkingen die wij in de aanvang van dit artikel over de begroting van het afgelopen jaar hebben gemaakt blijkt, dat deze een deflationair effect gehad heeft en de beperkte

inflationnaire invloeden welke van de particuliere sector zijn uitgegaan vrijwel geheel heeft geneutraliseerd, gezien de stabiele en gezonde financiële positie van de Unie.

De totale geldhoeveelheid nam gedurende 1954 slechts met £ 27.000.000 toe tot een totaal van £ 471.000.000. De voornaamste reden voor deze stijging was de toename van de goud- en vreemde valuta-reserves der Unie met £ 43.000.000, welke stijging evenwel werd tegengegaan door een vermindering van de direct opeisbare deposito's met £ 27.000.000 ten gunste van termijn-deposito's. De kasreserves van de handelsbanken stegen gedurende 1954 van £ 63.000.000 tot £ 72.000.000 en haar liquide activa van £ 210.000.000 tot £ 216.000.000. De totale deposito's van handelsbanken in de Unie namen gedurende dezelfde periode toe met £ 32.000.000 tot een totaal van £ 439.000.000. De besparingen door het publiek, welke gedurende 1954 een aanzienlijke stijging vertoonden, bleven één van de krachtigste wapenen in de strijd tegen inflatie. Zoals wij hiervoor zagen, wordt in de overheids-huishouding eenzelfde tactiek gevoerd, die ook het komende jaar zal worden voortgezet wanneer £ 15.000.000 van de inkomsten „gespaard” zal worden en overgeboekt naar de kapitaalrekening.

In tegenstelling met de teruggang in de goud- en deviezenreserves gedurende de drie voorgaande jaren gaf 1954, zoals gezegd, een aanzienlijke stijging te zien. De goudreserves stegen met £ 8.000.000 tot £ 70.500.000 terwijl de valuta-reserves toenamen van £ 42.000.000 tot £ 77.000.000. De voornaamste redenen voor deze gunstige ommekeer in de buitenlandse betalingspositie van de Unie waren de onverwacht hoge kapitaalsinstroming gedurende 1954 tot een totaal bedrag van naar schatting £ 74.000.000 en eveneens de toegenomen opbrengst van de goud- en uraniumuitvoer welke meer dan 37 pCt van de totale waarde van de Zuidafrikaanse uitvoer bedroeg.

Het gevolg van deze bevredigende toestand der goud- en deviezenreserves is geweest dat de Minister enkele maanden geleden een extra £ 35.000.000 voor invoerdoeleinden beschikbaar kon stellen, in overeenstemming met de politiek der Regering om geleidelijk de contrôle op de invoer te verlichten en uiteindelijk op te heffen. Wordt de vrijlating van de invoer toegejuicht door handelaren en consumenten, in industriële kringen van Zuid-Afrika heerst ernstige ongerustheid over het feit dat de industrieën, welke achter de beschermende muur der invoercontrôle zijn opgegroeid, straks wellicht niet in staat zullen blijken te zijn met de vrijelijk binnenstromende buitenlandse fabrikaten te concurreren. Zelfs al doet het Zuidafrikaanse product in kwaliteit zowel als in prijs niet onder voor het buitenlandse, dan nog vrezen de Unie-producenten in het nadeel te verkeren als gevolg van de bevooroordeelde houding van vele Zuidafrikaanse consumenten tegenover het nationale product.

Om in elk geval te trachten deze irrationele factor op te heffen is kort geleden een grootscheepse „Koop Zuidafrikaanse goederen”-campagne van industriëlen van stapel gelopen met het doel in enkele jaren tijds de koopneigingen van het Zuidafrikaanse publiek in voor hen gunstige zin te beïnvloeden. Tevens is een groot aantal verzoeken aan de Regering gericht om instelling van nieuwe en verhoging van bestaande beschermende invoertarieven op het buitenlandse product. In zijn begrotingsrede deelde de Minister naar aanleiding van deze verzoeken mede, dat de Regering haar politiek tot bevordering van de oprichting en verdere uitbreiding van op een gezonde economische basis rustende secundaire industrieën zou voortzetten. Wanneer tariefprotectie zou wor-

den verleend zou de Regering er echter wél van overtuigd moeten zijn, dat de betreffende industrie alles gedaan had wat in haar vermogen lag om de hoogst mogelijke efficiency in alle geledingen van haar bedrijf te bereiken en zoveel mogelijk op blanke zowel als op naturellen arbeidskracht te besparen.

Hiermede komen wij op het punt, dat wij in de aanvang van dit artikel reeds noemden als een factor, welke de toekomstige ontwikkeling der nationale productie ernstig kan belemmeren, nl. het hoge kostenpeil dat het fabricageproces van vele Zuidafrikaanse industrieën kenmerkt. De vrijlating van de invoer kan een verfrissende invloed hebben in zoverre deze de fabrikanten zal dwingen meer aandacht te besteden aan vervaardiging tegen de laagst mogelijke kosten. De noodzaak daartoe bestaat niet slechts met het oog op de concurrentiekracht van het Zuidafrikaanse product tegenover invoergoederen, maar eveneens met het oog op de mededingingsmogelijkheden van Uniegoederen op buitenlandse markten. De laatste tijd blijkt het nl. steeds moeilijker te worden voor de secundaire industrie om zich in omliggende Afrikaanse gebieden tegenover concurrenten uit andere landen te handhaven.

Het ernstige vervoersprobleem; waarmede de Unie te kampen heeft, vindt zijn weerspiegeling in het feit dat van de kapitaalsuitgaven der Regering gedurende het op 1 April jl. aangevangen financiële jaar, welke in totaal naar schatting £ 89.800.000 zullen bedragen, niet minder dan £ 41.000.000 aan de ontwikkeling van het spoorwegaapparaat zal worden besteed. Gedurende de afgelopen zeven jaren werd voor gemiddeld £ 28.000.000 per jaar door de Regering in de kapitaalsbehoeften van de spoorwegen voorzien. Ondanks deze omvangrijke bedragen is de ontwikkeling van het vervoersapparaat bij de groei der Unie-economie ten achter gebleven en in de komende jaren zullen nóg grotere bedragen nodig zijn teneinde te verhoeden dat de welvaart van Zuid-Afrika in ernstige

mate door een vervoerstekort zal worden geschaad.

Zoals in de aanvang vermeld, zijn de belastingen vrijwel op hetzelfde peil gebleven. Van de bescheiden veranderingen willen wij de belangrijkste noemen. Allereerst is een drietal concessies ingesteld welke het „hart” in de begroting brachten, nl. vergroting van de belastingaftrek voor kinderen, toestemming tot vermindering van het belastbare inkomen met dokters- en tandartskosten, en een concessie aan lichamelijk ongeschikte personen om de extra-kosten, die zij moeten maken om werk te kunnen uitvoeren, van het belastbare inkomen af te trekken. Vervolgens heeft de Minister van Financiën een nieuwe belasting ingesteld, nl. de belasting op onuitgekeerde winsten, teneinde te voorkomen dat aandeelhouders die in de superbelastinggroep vallen er in een te grote mate toe overgaan de winsten in de onderneming te laten, aangezien zij bij uitkering superbelasting daarop moeten betalen. Teneinde evenwel door deze nieuwe belasting de kapitaalvorming binnen de onderneming niet te ontmoedigen wordt de ondernemingen toegestaan een aanzienlijk deel van hun winsten „terug te ploegen”. Een industriële onderneming mag 40 pCt en een handelsonderneming 30 pCt van haar winst op deze wijze terugploegen.

Resumerend kunnen wij zeggen, dat niet alleen de begroting voor het nieuwe jaar in de meeste opzichten gelijk is aan die van het afgelopen jaar, maar dat naar verwachting eveneens de economische ontwikkeling van de Unie een min of meer getrouwe voortzetting zal blijken te zijn van de voorspoedige ontwikkeling welke het afgelopen jaar heeft gekenmerkt. Deze verwachting is evenwel onderhevig aan het voorbehoud dat de in het voorgaand besproken schaarste- en kostenproblemen in het komende jaar tot een begin van een oplossing kunnen worden gebracht en dat storende invloeden van buiten de grenzen in aantal en intensiteit beperkt zullen blijven.

Stellenbosch.

C. VERBURGH.

Surinaamse kanttekeningen

(1e kwartaal 1955)

Het eerste kwartaal na de afkondiging van het Statuut werd gekenmerkt door groeiende binnenlands-politieke spanningen, die, naast de onverwacht snel teruglopende, bauxietverscheppingen, het economisch klimaat geen goed deden. Reeds thans kan met grote zekerheid worden geconstateerd, dat 1954 voorlopig een topjaar is geweest. De laatste dagen van Maart maakten een eind aan de politieke onzekerheid, en hoewel bij het schrijven van deze kroniek nog niets bekend is omtrent de nieuwe regering, kan verwacht worden, dat deze verder in de richting van een gematigd vrijhandelsland zal koersen.

Juist tijdens de verkiezingen bracht een Nederlands persbericht over de kritieke kaspositie van de Overheid nogal wat beroering, zodat de Minister van Financiën, Emanuals, zich genoodzaakt zag hierover een verklaring uit te geven. Hieruit blijkt, dat reeds vóór de inwerking-treding van de financiële overeenkomst met Nederland inzake het Tienjarenplan vrij grote sommen zijn uitgegeven in anticipatie op de te verwachten lening. De inderdaad précaire kaspositie werd evenwel verholpen door de Surinaamse Bauxiet Maatschappij, die voortijdig S f 4 mln aan belastingelden stortte. Echter werden toch

enkele niet-productieve werken stopgezet in afwachting van de definitieve leningsovereenkomst.

De basisovereenkomst, welke nog door het Nederlandse parlement moet worden goedgekeurd, omvat behalve de H f 156 mln van het eigenlijke Tienjarenplan ook het in het bijzonder door Nederland belangrijk geachte uitbreidingsplan van het wegennet, dat op H f 15 mln geschat wordt en dat de rijstpolders van Wageningen en de bauxietvelden bij Moengo een overlandverbinding met Paramaribo zal brengen.

De helft van dit bedrag, in principe het niet-productieve deel, wordt door de Staat der Nederlanden geschonken en het resterende geleend in de vorm van een 25-jarige 3 pCt rentende lening. Deze helft betekent reeds een zware last voor het Surinaamse budget, daar rente en aflossing jaarlijks meer dan 10 pCt van de huidige landsmiddelen zullen vergen.

De bereidverklaring van Nederland is gebonden aan de voorwaarde, dat gedurende de planperiode Suriname een deel van de kosten zal bijdragen gelijk aan het door Nederland geschonkene. Dit betekent, tezamen met de leningsverplichting, dat Suriname gedurende 35 jaar een bedrag

van Sf 4 mln jaarlijks voor dit plan moet uittrekken. Gedurende deze periode zullen buitenlandse leningen en schenkingen aan Suriname in mindering worden gebracht van de Nederlandse lening, wat in feite dergelijke transacties uitsluit. Gedurende de uitvoering en afwikkeling van het Plan zal een Nederlandse Financiële Missie te Paramaribo gevestigd zijn, doch de faciliteiten van deze Missie zullen nog nader worden bepaald.

De nieuwe regering zal een uiterste zuinigheid moeten betrachten, wanneer zij met een sluitende begroting het gehele plan wil uitvoeren. In 1954 brachten de landsmiddelen Sf 35 mln op, zijnde Sf 3 mln méér dan in 1953, doch Sf 2 mln minder dan de raming. Voor 1955 is de raming op Sf 33 mln gesteld, welke verlaging in verband met de lagere bauxietexport zeker gerechtvaardigd is. Gedurende de eerste twee maanden bleven de middelen inderdaad bijna 10 pCt onder het cijfer van 1954.

Handelsbeweging.

De handelsbalans over 1954 was gunstiger dan de voorafgaande jaren:

	Invoer	Uitvoer	Saldo
	(in Sf1.000)		
1939	7.882	7.899	+ 17
1948	36.172	27.381	— 8.791
1952	56.465	45.852	— 10.613
1953	54.256	49.124	— 5.132
1954	51.959	53.801	+ 1.842
Januari 1954	4.072	4.823	+ 751
Januari 1955	4.523	2.892	— 1.631

De dalende tendentie van het tweede halfjaar heeft zich echter in 1955 voortgezet. Bauxiet en hout (met triplex) behielden hun aandeel van resp. 80 en 10 pCt in de exportwaarde. Textiel steeg tot bijna Sf ½mln en de landbouwproducten veranderden in totaal weinig, waarbij koffie en citrus van een gunstige markt profiteerden en rijst een flinke teruggang te zien gaf.

De goudproductie bleef onbelangrijk en werd geheel door het binnenland opgenomen. Op de balatamarkt werd een redelijk contract afgesloten, waardoor de productie tot 116.250 kg opliep tegen 64.340 kg in 1953.

Het deviezenbezit, na aftrek der schulden, liep enigzins terug:

1 Januari 1952	Sf 9,3 mln
1 Januari 1953	„ 14,9 „
1 Januari 1954	„ 20,0 „
1 Januari 1955	„ 17,2 „
26 Februari 1955	„ 15,2 „

welke vermindering in hoofdzaak de US \$ saldi betrof.

De circulatie van De Surinaamsche Bank bleef vrijwel ongewijzigd en bedroeg op 26 Maart 1955 Sf 23 mln. Ten gevolge van de mindere bedrijvigheid en het niet uitkeren van de verwachte 13e maand toelage aan landsdienaren kan evenwel van een zekere geldkrapte bij het publiek worden gesproken. Dit komt o.a. tot uiting in de cijfers van de postspaarbank:

	1952	1953	1954
	(in Sf1.000)		
Inlagen	3.062	3.153	3.098
Terugbetalingen	2.810	2.914	3.048
Meer ingelegd	252	239	50

De Surinaamse Rekenkamers.

In Mei 1940 werd het contact met Nederland abrupt verbroken en moest Suriname administratief op eigen benen staan zonder dat hiervoor de nodige voorbereidingen waren getroffen. Toen na de oorlog de (Nederlandse)

Algemene Rekenkamer de contrôle over 's Lands financiën hervatte, bleek het dat er onvoldoende deskundige krachten aanwezig waren geweest om alle administratieve consequenties op te vangen, zodat het wenselijk bleek de door haar uitgevoerde contrôle te handhaven tot over het dienstjaar 1952, voordat de op grond van de Nieuwe Rechtsorde in te stellen Surinaamse Rekenkamer met haar werkzaamheden zou aanvangen.

Uiteindelijk is op grond van de Landsregeling van Suriname 1950 op 1 Mei 1953 de Landsverordening Rekenkamer Suriname in werking getreden. Direct daarop werd een secretaris benoemd, doch eerst in de loop van 1954 het College zelve. Dit was voor de secretaris aanleiding, om eerst na die benoeming het eerste Verslag een definitieve vorm te geven en door de Rekenkamer als zodanig te doen uitbrengen.

Dit Verslag over 1953 maakt een gedegen indruk. En dat een uitgebreid onderzoek nodig was, blijkt uit de voorlopige conclusie: dat

- 1e. het beheer van gelden en goederen nog niet aan de daaraan te stellen eisen voldoet; waarbij in het bijzonder aan de doelmatigheid meer aandacht ware te schenken;
- 2e. de administratieve verantwoording te weinig inzicht geeft in de aanwending der gelden;
- 3e. de contrôle eveneens op een aantal punten versterking behoeft.

Het Verslag constateert vervolgens, dat er een vrijwel permanente overbelasting van het apparaat is ontstaan, welke telkens weer aanleiding geeft tot nieuwe ongelukken en tekortkomingen. „De ook nu nog steeds verder gaande ontwikkeling legt grote moeilijkheden in de weg aan het streven tot rustige consolidatie en organisatie van hetgeen tot dusverre is ontstaan. Bij het bezien der huidige situatie is één belangrijke handicap onweersprekelijk: Suriname beschikte en beschikt nog over te weinig deskundige krachten op administratief en bedrijfs-economisch terrein”.

Dat ten gevolge van het gebrek aan doelmatige contrôle hier en daar de oneerlijkheid in de hand gewerkt werd, spreekt vanzelf. Het Verslag maakt melding van een verduistering van Sf 50.000 bij de Postspaarbank, een van Sf 40.000 bij het Planbureau en vele kleinere gevallen, die in totaal toch nog enige tienduizenden beliepen. Na ontdekking onttrokken enkele der schuldige ambtenaren zich op een zeer definitieve wijze aan verder onderzoek.

Een en ander was voor de Rekenkamer aanleiding om vier maanden na dit eerste Verslag een onverplicht Tussentijds Verslag te publiceren. Na enkele inleidende beschouwingen rechtvaardigt zij dit als volgt: „Anderzijds evenwel — en dit heeft tenslotte bij de overwegingen der Kamer de doorslag gegeven — blijft de huidige toestand van 's Lands Administratie toch wel zoveel reden tot bezorgdheid wekken, dat hieraan van de zijde der Kamer uitdrukking ware te geven, al zou het slechts zijn ter stimulering van de verschillende pogingen tot verbetering”.

Het gehele Tussentijdse Verslag is vervuld van een toon van vrees inzake het doelmatig gebruik van overheidsfondsen en met vele voorbeelden wijst het op het gebrek aan comptabele en doelmatige contrôle. In het bijzonder wordt met klem aangedrongen op het invoeren van een moderne commerciële administratie bij de Landsbedrijven. Momenteel acht het Verslag het verkrijgen van een goed inzicht in het beheer daarvan ondoenlijk. Een extra-zwaarigheid is bovendien nog, dat men nog zoekende

is naar een standaardvorm voor de begroting en de begrotingsrekening. Ook de late vaststelling der begrotingen en de in verband hiermede gemaakte voorlopige boekingen en de toepassing van heraffecties dragen niet bij tot een verheldering van het inzicht.

Het Tussentijds Verslag eindigt als volgt: „De uitvoering van ontwikkelingsplannen zal de taak der Administratie nog in belangrijke mate verzwaren. Men wachte dus niet met het nemen van maatregelen, hoe ingrijpend misschien ook, tot verdere ongelukken — om nog maar niet te denken aan de mogelijkheid van een volledig vastlopen van bepaalde diensten — voorkomen. Moge de stem van de Kamer straks blijken niet die eens roependen in de woestijn te zijn geweest!”

Het *Welvaartsfonds* is thans in liquidatie getreden. In wezen zal nu het Tienjarenplan zijn werkzaamheden voortzetten. De nog op gang zijnde landbouwexperimenten zijn overgedragen aan een nieuw opgerichte Stichting Experimentele Landbouw. De leiding van deze objecten (Slootwijk voor plantagelandbouw door Indische Nederlanders, Lelijdorp voor locale middenstandslandbouw en de Prins Bernhardpolder in Nickerie voor veredeling van gewassen) is aan de Stichting Machinale Landbouw overgedragen.

Deze laatste instelling, welke zoals bekend uiteindelijk niet in het Tienjarenplan werd opgenomen doch vanuit Nederland blijft gefinancierd, zal in de loop van dit jaar haar directiezetel van Paramaribo naar Wageningen overbrengen. Tegelijkertijd zal de heer L. G. Witte de leiding overnemen van de huidige directeur Ir F. Bontekoe. Het bestaande areaal wordt met enige polders ten Noorden van de huidige ontginning uitgebreid. Over de verkoop van de eerste oogst cargo en gepelde rijst is men tevreden.

Juist bij het einde van het kwartaal werd te Paramaribo bekend, dat Nederland alsnog H f 3.785.625 schonk aan het Welvaartsfonds ter afwikkeling van enkele niet gereedgemaakte projecten. Deze fondsen stammen uit de E.C.A.-tegenwoorderekening.

De Nederlandse Heide Maatschappij gaat thans haar werkzaamheden ook tot Suriname uitbreiden. Voor voorbereidende werkzaamheden vertoef thans een harer employeés te Paramaribo. Tijdens de Statuutbesprekingen in Nederland werd hiertoe een voorlopige overeenkomst met de Landsregering afgesloten.

Het maandblad Economische Voorlichting Suriname geeft thans regelmatig recente productie- en exportcijfers. Over Jan./Febr. blijkt behalve bij balata, zoals eerder geconstateerd, een achteruitgang:

Eerste twee maanden	1954	1955	
Bauxiet	613.357	407.811	metr. ton
Goud	31.764	19.882	gram
Balata (alleen Jan.) ..	60	2.507	kg

Paramaribo, April 1955.

G. C. A. MULDER, B.Sc., Ps.D.

De Maatschappij die zéér bijzondere voordelen biedt

**ZWITSERSCHE MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERKEERING EN LIJFRENT**

Herengracht 500 - Amsterdam - Telefoon 37171

(Advertentie)

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

Philips' jaarverslag 1954

De omvangrijke expansie in productie, export en vooral omzet en de grote stijging van de winst, vergeleken bij het toch al gunstige niveau van 1953, hebben — hoe kon het anders! — aan commissarissen en Raad van Bestuur van Philips, voor de beoordeling van het jaar 1954 de kwalificaties „zeer gunstig” c.q. „zeer tevredenstellend” in de pen gegeven. De ontwikkeling, die deze onderneming in de na-oorlogse jaren heeft doorgemaakt is bijna fantastisch te noemen en ieder jaar luidt weer de conclusie dat het einde er van nog niet bereikt en ook nog niet in zicht is. Het cijferoverzicht onder aan de bladzijde brengt deze frappante ontwikkeling in beeld.

Omzet en export.

„De stijging van de omzet in 1954 kwam tot stand door de bijdragen van alle hoofdindustriegroepen en nagenoeg alle landen. De nieuwere en nieuwste artikelen hebben in de stijging het belangrijkste aandeel gehad”. Aldus het verslag. De sterkste toename ten opzichte van het voorgaande jaar blijkt opnieuw te moeten worden geconstateerd in de sectoren „telecommunicatie” (47 pCt) en pharmaceutisch-chemische producten (63 pCt). Belangrijk steeg voorts de omzet in de groep van „aanverwante bedrijven” (glasfabricage, kunststoffen etc.) nl. met 39 pCt, terwijl bijv. ook de omzet in televisietoestellen zeer sterk toenam (50 pCt). Deze cijfers hebben alle betrekking op de totale omzet van het Philipsconcern.

De stijging van de export uit Nederland t.o.v. 1953 bedroeg niet minder dan 33 pCt. Dat de export sterker toenam dan de „wereld”-omzet van Philips is volgens het jaarverslag te verklaren uit het feit „dat ten opzichte van 1953 het aandeel van de producten uit het fabricagecentrum Nederland in de omzet verhoudingsgewijze groter was dan dat van de buitenlandse fabrieken, en voorts door de vergroting van de voorraden in het buitenland”.

Winstcijfers.

Terwijl de omzet van 1953 op 1954 met 21 pCt toenam, steeg de winst (na aftrek van belastingen) t.o.v. 1953 met ruim 35 pCt. Dit heeft uiteraard tot gevolg dat de ver-

	1954	1953	1952	1951	1950	1949	1948	1947
	(in miljoenen gulden)							
omzet	1.936	1.601	1.384	1.242	982	830	651	497
omzetstijging t.o.v. het voorgaande jaar	21 pCt	16 pCt	11 pCt	26 pCt	18 pCt	17 pCt	30 pCt	—
winst vóór aftrek van belastingen	231	172	143	144	102	52	42	42
idem in verhouding tot de omzet	11,9 pCt	10,7 pCt	10,4 pCt	11,6 pCt	10,4 pCt	6,3 pCt	6,5 pCt	8,3 pCt
winst na aftrek van belastingen	119	88	64	63	48	16	12	21
idem in verhouding tot de omzet	6,2 pCt	5,5 pCt	4,6 pCt	5,1 pCt	4,9 pCt	1,9 pCt	1,8 pCt	4,2 pCt
vaste activa	654	567	543	479	386	358	315	273
vlottende activa	1.481	1.378	1.276	1.199	821	736	614	529
eigen kapitaal	1.029	949	902	868	641	600	574	456
vreemd kapitaal	1.106	996	917	810	566	494	355	346

houding tussen deze winst en de omzet gunstiger werd. Ter verklaring van dit verschil in relatieve stijging van omzet en winst wijst het verslag als belangrijkste oorzaak aan „de toeneming van de activiteit”; m.i. een nogal vage aanduiding.

Interessant is het in dit verband de relatieve toenames t.o.v. 1953, van de belangrijkste in het geconsolideerde resultatenoverzicht vermelde kostenfactoren te vergelijken, c.q. te confronteren, met de procentuele stijging van de omzet.

	1954	1953	procentuele stijging
(in miljoenen guldens)			
omzet	1.936	1.601	21
goederen en diensten van derden a) ..	995	778	28
salarissen en lonen	515	475	8
sociale kosten	103	89	16
afschrijving duurzame productiemid- delen	73	67	9

a) Hieronder zijn begrepen: grondstoffenverbruik, vrachten, invoerrechten, verbruiksbelastingen en vele andere posten.

Het meest sprekende in deze opstelling — en dit geeft tevens inzicht in het verschil in relatieve stijging van omzet en winst — is wel het betrekkelijk vaste karakter van de post „salarissen en lonen”. In dit verband zij nog opgemerkt, dat vide het jaarverslag de reële inkomenspositie van de handarbeiders bij Philips in de laatste jaren aanzienlijk is verbeterd. Steeg het indexcijfer voor de kosten van levensonderhoud sinds 1949 met 27 pCt, het inkomensniveau van de vaklieden bij Philips lag ultimo 1954 gemiddeld 55 pCt, dat voor de arbeiders in de massafabricage gemiddeld 48 pCt hoger dan het niveau van 1949.

Van de winst na aftrek van belastingen ad f 119 mln werd f 71 mln in het bedrijf gehouden en f 48 mln uitgekeerd; het personeel en de tantiëmisten ontvingen elk ruim f 3,5 mln; aan de aandeelhouders werd bijna f 41 mln uitgekeerd. Het dividend op de cumulatief preferente aandelen bedroeg onveranderd 7,6 pCt, dat op de gewone aandelen 14 pCt, beide over het door de bonus in 1954 vergrote kapitaal.

Investerings en financiering.

Het ligt voor de hand, dat een zo sterke expansie als Philips doormaakt gepaard gaat met omvangrijke investeringen, vooral in duurzame productiemiddelen, voorraden en vorderingen. Een deel daarvan kon worden opgevangen door een daling van de liquide middelen (ca f 100 mln); de balanstelling steeg met ongeveer f 190 mln. Aan de creditzijde van de geconsolideerde balans vindt men die stijging voor ca f 80 mln bij het eigen kapitaal (goeddeels ingehouden winst) en het restant (f 110 mln) dus bij het vreemde kapitaal. De verhouding tussen eigen en vreemd kapitaal werd daardoor iets ongunstiger. (Hierbij is uiteraard geen rekening gehouden met geheime reserves).

De beoordeling van deze verhouding is moeilijk; taxatie van de depressiediepten die ons mogelijk te wachten staan en van de invloed daarvan op Philips, liggen in het vlak van de pure speculatie. Wil men met de situatie rond 1930 vergelijken, dan kan worden opgemerkt dat Philips ook in die jaren winst maakte en dividend uitkeerde; de verhouding tussen eigen en vreemd kapitaal was toen echter aanzienlijk beter dan thans en bedroeg ongeveer 2 : 1. Inderdaad is Philips dus in sterker mate met vreemd kapitaal gaan financieren en dat brengt

uiteraard risico's mede; de voortdurende „assortimentsverbreiding” zal echter de conjunctuurgevoeligheid ongetwijfeld verminderen en bovendien is deze financiering uit rentabiliteitsoverwegingen bijzonder aantrekkelijk. Gesteld bijv. dat Philips de helft van haar vreemde kapitaal, dus een bedrag van rond f 500 mln door aandelenkapitaal zou substitueren. Stel de „kosten” daarvan — i.v.m. het huidige aandelenrendement — op 5 pCt plus 4 pCt (in verband met de vennootschapsbelasting) = 9 pCt. Bij een rente op het vreemde kapitaal van 3 à 4 pCt zou een dergelijke substitutie de winst na aftrek van belastingen dus met ca 5½ pCt van f 500 mln, dus ca f 28 mln doen dalen. Het rendementsnadeel zou dus wel bijzonder groot zijn en men kan met recht betwijfelen of de solvabiliteit tot een dergelijke manipulatie dringt.

Desiderata.

De jaarverslagen van verschillende grote Nederlandse ondernemingen, beperken zich niet tot een verslag van de „faits et gestes” van de onderneming in een bepaald jaar, maar begeven zich tevens in een exegese van de economische positie van ons land, meestal gevolgd door een aantal wensen op het stuk van de overheidspolitiek. Het Philips' jaarverslag bevat in het onderdeel getiteld: „enkele aspecten van de economische toestand” een aantal van zulke desiderata. Twee daarvan zijn: a. een loonpolitiek, zodanig dat de lonen slechts dan en in die mate mogen stijgen als de arbeidsproductiviteit toeneemt en b. een verlaging van de belastingdruk.

Ad a. De aanbeveling die het verslag doet tot een voorzichtige loonpolitiek stoelt op de overweging dat een land dat in zeer sterke mate afhankelijk is van zijn export „konkurrenzfähig” moet blijven. Dit lijkt niet voor bestrijding vatbaar. De vraag is intussen wel of iedere loonstijging die de toeneming van de arbeidsproductiviteit volgt de concurrentiekracht niet en iedere andere loonstijging de concurrentiekracht wel — en dan dus ongunstig — beïnvloedt. Dergelijke rechtlijnige verbanden zijn slechts onder vele veronderstellingen aanwezig. O.a. zal men moeten aannemen dat de „situatie” bij de concurrenten stabiel blijft. Deze suppositie nu bijv. komt mij zeer irreëel voor. Enerzijds zal men moeten bezien, in hoeverre de stijging van de arbeidsproductiviteit in de concurrentielanden door loonstijgingen worden begeleid; immers, zou dat niet het geval zijn dan kan een loonstijging die de toeneming van de arbeidsproductiviteit in Nederland volgt onze concurrentiekracht wel degelijk verzwakken. Anderzijds zal men na moeten gaan of en in hoeverre er bij de concurrenten loonstijgingen voorkomen die de vooruitgang van de arbeidsproductiviteit aldaar overtreffen. De golven van loonsverhogingen die in de laatste tijd met name over vele Europese landen gaan, doen wel enige twijfel rijzen aan de stelling dat een loonstijging, die de toeneming van de arbeidsproductiviteit overtreft, de concurrentiekracht van Nederland zou doen afnemen.

Het verslag tekent ook bezwaar aan tegen de opvatting dat de verslechtering van de betalingsbalans, die het gevolg zou zijn van een toegenomen consumptie uit hoofde van loonstijging, via de sterk gestegen goud- en deviezenvoorraad zou kunnen worden opgevangen. Ondanks de opmerking elders in het verslag dat „het bestanddeel aan buitenlandse goederen in de prijzen van de meeste producten slechts betrekkelijk klein is” acht men de omvang van deze reserves, gezien mogelijke conjunctuurpolitieke maatregelen in een tijd van dalende wereldconjunctuur „allermist overdreven”. Het wil mij

voorkomen dat zolang men hier niet aan *kwantitatieve* beschouwingen omtrent de veronderstelde mate van consumptietoename als gevolg van loonstijging en omtrent de grootte van het bestanddeel aan buitenlandse goederen in de productenprijzen toekomt, beweringen zowel te ener als te anderzijde noch te ontkennen noch te bevestigen zijn.

Ad b. De wens tot verlaging van de belastingdruk vindt zijn grond in de gedachte dat de bevolkingstoename en de snelle technische ontwikkeling voortdurend omvangrijke investeringen, te financieren door risicoaanvaardend kapitaal, nodig maken. Het verslag ontkent niet dat er voor de op de beurs verschijnende ondernemingen momenteel nauwelijks van een schaarste aan risicodragend kapitaal kan worden gesproken; die schaarste zou nog wel gelden voor de kleine, niet tot de beurs toegelaten ondernemingen ¹⁾. Toch, zo staat in het verslag te lezen, moet men voorzichtig zijn met dat voldoende aanbod van risicodragend kapitaal op de beurs. Zou nl. de buitenlandse belangstelling ophouden dan zal opnieuw een gebrek aan risicoaanvaardend kapitaal ontstaan. Dit kan juist zijn, maar de vraag rijst bijv. wel of dezelfde redenen die de buitenlandse belangstelling zouden kunnen doen verdwijnen dan ook de *binnenlandse* neiging tot het kopen van aandelen niet zouden doen verminderen, zelfs bij een vermindering van de belastingdruk. De conclusie in het verslag: „een verlaging van de belastingdruk is dan ook noodzakelijk om de financiering van deze investeringen door middel van risicoaanvaardend kapitaal mogelijk te maken” lijkt dan ook niet overtuigend geargumenteerd. Als in het huidige stadium het aanbod op de markt voor risicodragend kapitaal vrij omvangrijk is en als dit betekent dat vele op de beurs verschijnende ondernemingen daardoor de gelegenheid hebben om — naast de huidige mogelijkheden tot zelf-financiering — door emissie van aandelen in voldoende mate in hun behoefte aan eigen kapitaal te voorzien, dan zou een belastingverlaging, die er op gericht is meer particuliere besparingen naar de risicodragende sfeer te leiden en/of een belastingverlaging ten behoeve van een sterkere zelf-financiering minder urgent kunnen worden geacht. En voorts: zou in de toekomst de buitenlandse interesse voor investering in Nederlandse fondsen ophouden dan is het zeer de vraag of — wanneer het er om gaat de investeringen op peil te houden — een belastingverlaging doelmatig kan worden verondersteld. Er kunnen zich immers zeer wel omstandigheden voordoen waarbij de aanwezigheid van middelen nog niet tot feitelijke investeringen leidt.

Deze enkele kritische kanttekeningen mogen niet verhinderen dat men voor dit jaarverslag in vele opzichten bewondering kan hebben. Echter, kan men het de lezer van dit inderdaad in menig opzicht voorbeeldige verslag kwalijk nemen dat, als hij de beschrijving van de ontwikkeling van deze onderneming heeft doorgelezen, de argumenten die bij de genoemde desiderata worden verschaft voor hem enigszins aan overtuigingskracht inboeten?

¹⁾ Opmerkingen van soortgelijke strekking worden gemaakt in het jaarverslag van de Nederlandse Participatie Maatschappij N.V. over 1954.

Voorburg.

Th. M. SCHOLTEN.

INGEZONDEN STUK

Vorming van ambtenaren

De heer A. C. G. M. Stallaert te Tilburg schrijft ons:

In een artikel onder bovenstaande titel, gepubliceerd

in „E.-S.B.” van 30 Maart jl., gaf Prof. Dr G. A. van Poelje een verhandeling over de taak en de vorming van ambtenaren. Waar Prof. Van Poelje in dit artikel o.a. melding maakt van het in het leven roepen van de eerste Nederlandse leerstoel voor bestuurswetenschappen te Rotterdam (1928), het specialisme en het in betekenis sterk groeiende internationale element in de opleiding der (bestuurs)ambtenaren, menen wij er onze bevreemding over te mogen uitspreken, dat hij de bijdrage die de Katholieke Economische Hogeschool te Tilburg aan de vorming van economisch-bestuurswetenschappelijke academici hoopt te geven niet heeft vermeld. Temeer, daar Prof. Van Poelje een — zij het globaal — beeld geeft van wat ten deze in ontwikkeling is, menen wij daarop de aandacht te moeten vestigen.

In het college-jaar 1954-1955 is de Tilburgse Hogeschool als eerste begonnen met de opleiding in de economisch-bestuurswetenschappelijke richting van een deel harer doctoraal studenten. De richting is verder gesplitst in een nationale en een internationale specialisatie. Beide zijn in het leerprogramma opgenomen als zelfstandige specialisatie-richting in de doctorale studie van de economische wetenschappen.

Naast de zuiver economisch-wetenschappelijke vorming der studenten, in één van de twee bedoelde specialisaties, zijn in deze richting opgenomen: Nederlands staats- en bestuursrecht, internationaal-vergelijkend staats- en bestuursrecht, de leer van de openbare financiën, de leer der nationale- en supranationale organisaties en de wijsbegeerte van staat en gemeenschap. Daarnaast is voor de internationale richting vereist: een testimonium voor voldoende beheersing van minstens twee moderne talen, alsmede een minimum kennis der sociale en politieke geografie.

Daar ook Prof. Van Poelje het belang van de in deze studierichtingen opgenomen vakken, als elementen tot vorming van bestuursdeskundigen, juist en ten volle weet te waarderen, menen wij, dat hetgeen in Tilburg thans in ontwikkeling is gebracht, als deel der vorming van deskundigen op nationaal en internationaal-economisch-bestuurswetenschappelijk gebied, van grote waarde zal blijken te kunnen zijn.

Naschrift.

Als ik meer ruimte had gehad zou nog veel meer vermeld zijn. Behalve Tilburg zouden dan ook Amsterdam en Nijmegen zijn genoemd.

's-Gravenhage.

G. A. VAN POELJE.

AANTEKENINGEN

De Belgische economie in 1954

De economische expansie in West-Europa, welke inzette in 1953, bleek in 1954 voldoende kracht te hebben om een recessie in de Verenigde Staten op te kunnen vangen. In tegenstelling tot 1953 vond de Belgische economie in het afgelopen jaar steun in de internationale conjunctuur. In „De Belgische economie in 1953” ¹⁾ wordt betoogd, dat 1953 globaal genomen gekenmerkt werd door een geleidelijke overgang naar een meer expansieve ontwikkeling. De concurrentie op de buitenlandse markt was zeer scherp, maar niettemin kon de uitvoer qua volume met 9 pCt uitgebreid worden, zij het vaak door

¹⁾ „De Belgische economie in 1953”, Uitg. Ministerie van Economische Zaken, Brussel 1954.

middel van zeer omvangrijke prijsconcessies. Voor de binnenlandse ontwikkeling waren er verschillende gunstige aanwijzingen, waaronder vooral de opmerkelijke stijging van de bouwactiviteit en de toeneming van de orderportefeuille voor het binnenland in de metaalverwerkende nijverheid. De raming der investeringen gaf eveneens blijk van een tamelijk algemene verhoging.

Niet alle sectoren hebben tegelijk of in dezelfde mate aan deze ontwikkeling deelgenomen. Zoals voortdurend het geval was in de periode 1949-1952 was ook in 1953 de opleving in de textielproductie enige maanden voor op die in de ijzer- en staalproductie. De steenkolennijverheid had een weinig gunstig jaar; tegenover de voordelige effecten van het perequatiestelsel der E.G.K.S. stonden de toenemende steenkolenvoorraden. De toeneming van het Belgische productievolumen werd geschat op ca 15 pCt, in de nijverheid zowel als in de landbouw.

Het jaarverslag van de Nationale Bank van België over 1954 bevat een aantal beschouwingen en gegevens over de economische ontwikkeling in het afgelopen jaar. De kentering, die zich in de Belgisch-Luxemburgse economie voordeed, betrof nagenoeg uitsluitend de geproduceerde hoeveelheden en niet de prijzen, behalve dan de prijsstijgingen in de metaalnijverheid tijdens het tweede halfjaar. Onder invloed van de toenemende industriële productie verminderde de werkloosheid sterk.

De productie van de steenkolenmijnen liep enigszins terug, zoals uit onderstaande cijfers blijkt. Het productieniveau is daarmee in 1954 lager gekomen dan in 1938. De voorraden bereikten eind Juli een maximum van 4.095.000 ton.

Steenkoolproductie en -voorraad

	(duizenden tonnen)	
	Productie	Voorraad a)
1938	29.585	2.222
1948	26.688	841
1951	29.651	225
1952	30.384	1.673
1953	30.060	3.074
1954	29.141	2.811

a) Einde van het jaar.

De versnelde expansie in het laatste kwartaal in verschillende nijverheidstakken was de oorzaak van het teruglopen van de voorraad tot 2,8 mln ton aan het einde van het jaar. Ook de grotere uitvoer, begunstigd door de toelagen van de E.G.K.S., met name naar Nederland, Frankrijk en Italië en in de laatste maanden naar Engeland en West-Duitsland, droeg tot de verbeterde situatie in de steenkolenmijnen bij.

De Belgische ijzer- en staalnijverheid is, door de grote afhankelijkheid van de uitvoer, veel conjunctuurgevoeliger dan die in vele andere landen. Meer dan de helft van het in België geproduceerde staal wordt uitgevoerd; bovendien is de binnenlandse afzet aan schommelingen onderhevig doordat de metaalverwerkende nijverheid eveneens in overwegende mate voor de export werkt. In België liep ten gevolge van deze afhankelijke positie in 1953 de staalafzet meer terug dan in de andere Europese landen. De in 1952 aangevangen achteruitgang bereikte medio 1953 het dieptepunt. Na de instelling van de gemeenschappelijke markt voor staal namen de aankopen weer toe bij dalende prijzen. In feite was de contractie en aanpassing in deze sector noodzakelijk als correctie op de buitensporigheden van de hoogconjunctuur tijdens het begin der Korea-oorlog. Het herstel ontwikkelde zich snel, vooral in het tweede kwartaal van 1954; tijdens de laatste maanden bleek de productiecapaciteit

aangewend tot een grens waar de kostprijzen t.o.v. de verkoopprijzen buiten verhouding gaan stijgen. Deze gang van zaken leidde tot een prijsstijging met de maximaal toegestane marge van 5 pCt in gevolge de regelingen van de E.G.K.S. Vergeleken met 1953 was de uitgevoerde hoeveelheid in het afgelopen jaar groter, de waarde echter iets geringer.

Productie in de metaalnijverheid

(in duizenden tonnen)

	Ijzer- en staalproductie			Productie non-ferro-metalen	
	Giet-ijzer	Ruw staal	Afgewerkt staal	Ruwe producten	Half-fabrikaten
1938	2.426	2.212	1.762	483	150
1951	4.868	4.990	3.878	430	198
1952	4.790	5.000	3.749	425	158
1953	4.217	4.396	3.358	436	154
1954	4.617	4.876	3.621	459	165

In de sector der non-ferro-metalen nam in de loop van 1954 de productie eveneens toe, echter niet voldoende om het peil van 1938 weer te bereiken. De zinkproductie bereikte bijna dit niveau; de kopernijverheid vertoonde weinig verandering. Behalve voor tin herstelden de prijzen zich in het tweede halfjaar.

In de metaalverwerkende nijverheid was in 1953 de productie nog wel hoog, maar de orderportefeuille liep terug, waardoor de tweede helft van het jaar een inkrimping van de werkgelegenheid te zien gaf. Het afgelopen jaar kwamen echter nieuwe bestellingen binnen, waaronder voor militaire doeleinden, zodat het perspectief beter werd. De afzet bereikte een zeer hoog niveau, voornamelijk door de toegenomen vraag in het binnenland, welke steeg van een maandgemiddelde van B.fr. 2.401 mln in 1953 tot B.fr. 3.211 mln in Januari t/m November 1954. Ook nam de uitvoer toe, vooral naar Nederland, maar tevens naar Duitsland, Frankrijk en de Scandinavische landen, maar de Britse aankopen herstelden zich niet van de inzinking in 1953. De Verenigde Staten werden naar rangorde de derde buitenlandse cliënt.

De hevige schommelingen, waaraan de Belgische textielproductie van 1949 tot 1952 onderhevig was, werden van einde 1952 af veel geringer; indien geen rekening wordt gehouden met deze fluctuaties op korte termijn, blijkt de fundamentele ontwikkeling die van langzame uitbreiding te zijn. Deze trend zette zich in 1954 voort, vooral dank zij de toeneming van de buitenlandse vraag.

Door de grote bouwbedrijvigheid, vooral in de sector van de woningbouw, werd de productie van bouwmaterialen — baksteen, cement, glas, tegels en dakpannen — bevorderd. In de voedingsmiddelenindustrie werd nagenoeg het peil van het voorafgaande jaar geëvenaard.

De duidelijkste structuurwijziging, die zich sedert 1949 in de landbouweconomie heeft voorgedaan, is de toename van de relatieve betekenis die dierlijke producten ten koste van de land- en tuinbouwproducten. In 1953 bereikte, mede door gunstige weersomstandigheden, de productie een niveau waarbij in bepaalde sectoren de binnenlandse behoeften bijna volledig werden gedekt. De ramingen wijzen echter op een daling van de opbrengst van het merendeel der teelten in 1954. De verschuiving van land- en tuinbouw naar veeveelt deed in het afgelopen jaar een zekere overproductie van bepaalde vleessoorten ontstaan, welke de vleesprijzen beïnvloedde.

De werkgelegenheid, welke afgenomen was in 1952 en 1953, bereikte een dieptepunt in Januari 1954 met 235.500 volledig werklozen. De oorzaak was het samen-

vallen van een strenge winter met moeilijkheden in sommige industrieën, zoals de metaalnijverheid en de steenkolenmijnen. In de loop van het jaar trad een grondige verbetering in; de werkloosheid in October was geringer dan overeenkomt met de normale seizoenbeweging. In de laatste maanden woog de conjunctuurverbetering gedeeltelijk op tegen de seizoensverslapping. De Regering trachtte de vergroting van de werkloosheid verder tegen te gaan door het doen uitvoeren met staatssteun van openbare werken door de lagere Overheid.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de ontwikkeling der groot- en kleinhandelsprijzen in België gedurende enkele jaren.

Indexcijfers der groot- en kleinhandelsprijzen
(1936-'38 = 100)

	1951	1952	1953	1954
Groothandelsprijzen:				
Algemeen	471	444	415	410
Nijverheidsproducten	476	444	411	407
Landbouwproducten ..	452	443	430	421
Kleinhandelsprijzen:				
Algemeen	413	416	415	422
Voedingsmiddelen	378	392	395	407
Andere producten ..	467	453	446	445

De buitenlandse handel van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie had in het begin van 1953 nog een weinig gunstig beloop. Geleidelijk verbeterde echter de situatie en wel zodanig, dat voor het jaar als geheel nog een bevredigende uitkomst werd bereikt, zij het op een in totaal lager peil dan in 1952. De invoer, welke in het eerste halfjaar van 1954 die van de overeenkomstige periode van 1953 met 6,3 pCt overtrof, steeg verder in het tweede halfjaar. De uitvoer bleef in het eerste halfjaar ongeveer gelijk aan die in de overeenkomende periode van 1953, liep daarna in het derde kwartaal iets terug, maar bereikte in de laatste drie maanden van het jaar belangrijke hogere cijfers dan in het laatste kwartaal van vorig jaar. Over het geheel bedroeg de afzet in het buitenland ondanks de prijsdaling, naar waarde B. fr. 1,3 mrd meer dan in 1953. Naar hoeveelheid nam het handelsverkeer zowel bij in- als uitvoer met 8 pCt t.o.v. het gemiddeld peil van 1953, toe.

	Invoer (c.i.f.)		Uitvoer (f.o.b.)		Dekkingspercentage
	In mln B.fr.	In dzd. tonnen	In mln B.fr.	In dzd. tonnen	
1949	81.719	27.564	79.789	14.544	97,8
1952	123.023	38.885	122.550	20.337	99,6
1953	121.128	39.378	112.966	24.567	93,3
1954	127.037	43.986	114.117	25.297	90,2

De daling van de invoerprijzen, welke het jaar 1953 te zien gaf, kwam in het begin van 1954 tot staan en werd in de laatste maanden gevolgd door een kentering, veroorzaakt door de vastere notering van verscheidene grond-

stoffen op de wereldmarkten. De uitvoerprijzen daalden in 1953 sterker dan de prijzen van ingevoerde goederen, zodat de ruilvoet verslechterde en een tekort op de handelsbalans ontstond — het dekkingspercentage bedroeg 93,3 —; daar de uitvoerprijzen tot Augustus 1954 terugliepen, verzwakte de ruilvoet verder. Hierdoor nam het tekort op de handelsbalans toe van bijna B. fr. 8,2 mrd tot B. fr. 12,3 mrd.

De uitvoer naar de E.B.U.-landen maakte in 1954 71,2 pCt uit van de totale uitvoer, tegen 68,4 pCt in 1953. Het gehele goederenverkeer met deze landen leverde een klein tekort op, dat geheel terug te voeren is op de afwijkende prijsontwikkeling van invoer en uitvoer in de eerste negen maanden van het jaar. In het laatste kwartaal gaf deze sector van het ruilverkeer een evenwichtiger beeld te zien. Nederland nam bijna 21 pCt van de totale uitvoer af tegen 17,8 pCt in 1953 en 11 pCt in 1937, hetgeen een sprekend bewijs vormt van de ontwikkeling van het handelsverkeer in het kader van de Benelux. Het tekort, dat in 1953 nog bestond op de handelsbalans met de Verenigde Staten en Canada, maar in vergelijking met voorgaande jaren gedaald was, nam in 1954 weer toe ten gevolge van de verminderde uitvoer. Het aandeel van het dollargebied in de totale uitvoer daalde van 11,6 pCt in 1953 tot 9,2 pCt in 1954.

Het geheel der Belgische economie overziende, valt te constateren, dat de ontwikkeling in 1954 een gunstig beeld vertoonde, mede onder invloed van de opgaande conjunctuur in de andere Europese landen en van het herstel der Amerikaanse economie.

De Duitse luchtvaart

Sedert 1 April jl. is de „Deutsche Lufthansa” na een uitsluiting gedurende tien jaren weer tot de burgerluchtvaart toegelaten. Voorlopig wordt een klein Europees net van ongeveer 4.000 km bediend, dat is omstreeks 10 pCt van het in 1938 bevlogen luchtnet. In de loop van dit jaar zal dan het vervoer op de rond 6.000 km lange Noord-atlantische route ter hand genomen worden. Het aandeel van de Lufthansa in het wereldluchtverkeer zal dan toch nog minder dan 1 pCt bedragen tegenover 7 pCt in 1938.

In „Wochenbericht” van het „Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung” van 7 April jl. wordt nader ingegaan op de huidige stand van de luchtvaart in Duitsland en de daarbij rijzende problemen. De „Deutsche Lufthansa” zou oorspronkelijk met een 20- à 24-tal vliegtuigen beginnen, met een gezamenlijke transportcapaciteit van 120 mln ton/km, hetgeen ongeveer overeenkomt met de in 1954 beschikbare capaciteit van de Belgische „Sabena”. De daartoe nodige investeringsfondsen lagen in de orde van grootte van D.M. 250 mln. Voorlopig is met één derde van deze voorgestelde omvang begonnen, dus met een capaciteit van 40 mln ton/km per jaar, overeenkomende

(Ingezonden mededeling)

N

K

F

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK

DELFT

met papler geïsoleerde kabels
voor zwakstroom en sterkstroom
koperdraad en koperdraadkabel
kabelgarnituren, vulmassa en olie

met de omvang van de Zwitserse „Swissair” in 1952, zij het met een veel geringer aantal vliegtuigen dan laatstgenoemde maatschappij.

In de eerste fase wordt een evenwicht tussen inkomsten en uitgaven nauwelijks verwacht. De vaste kosten voor de noodzakelijke, over de gehele wereld verspreide, organisatie zijn hoog; tegenover geschatte inkomsten van D.M. 48 mln staan uitgaven tot een bedrag van D.M. 58 mln. Het eerstvolgende doel is nu het aantal vliegtuigen voor lange afstandsvluchten te verdubbelen en het vervoer van en naar Zuid-Amerika en het Midden-Oosten te gaan uitvoeren. Bovendien zal het Europese net nog enige uitbreiding ondergaan. Het toekomstige luchtnet zal in hoofdzaak gelijk zijn aan het vooroorlogse; de belangrijkste toevoeging is het Noordatlantische traject. In deze tweede fase schat men de investeringsbehoefte op D.M. 136 mln. In dit stadium zou dan met ongeveer 15 vliegtuigen een belangrijk groter net bevolgen kunnen worden met een transportcapaciteit van meer dan 90 mln ton/km, gelijkstaande met het aanbod van de Sabena in 1953. Dan zal tevens een evenwicht mogelijk zijn tussen inkomsten en uitgaven, beide naar schatting in de orde van grootte van D.M. 106 mln. De maatschappij is er van overtuigd, dat na volledige opbouw het bereiken van dit evenwicht en zelfs het behalen van winst mogelijk is, uitgaande van gegevens met betrekking tot andere luchtvaartmaatschappijen onder vergelijkbare omstandigheden.

Zoals bij nagenoeg alle Europese luchtvaartmaatschappijen, die vaste lijndiensten onderhouden, is ook bij de Lufthansa de Staat de grootste geldgever. De kapitaalverschaffing stuitte op grote moeilijkheden, waardoor de aanvankelijke plannen drastisch moesten worden beperkt. In het huidige kapitaal van D.M. 50 mln neemt de Bondsregering met D.M. 43 mln deel; D.M. 3,5 mln werd bijgedragen door de Duitse spoorwegen en door de Regering van Noordrijnland-Westfalen; D.M. 3,8 mln is ten slotte ingebracht door 186 aandeelhouders, waaronder banken, verzekeringmaatschappijen, rederijen en reisbureaux. Tot einde 1955 wordt de behoefte aan kapitaal voor vliegtuigen, reservemateriaal, bedrijfsuitrusting e.d. geschat op D.M. 100 mln.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Van de sinds 18 April heropende mogelijkheid om papier bij de Agent te kopen werd aanvankelijk door de geldgevers met graagte gebruik gemaakt. Gedurende het tijdvak 18 t/m 25 April kochten zij voor f 193 mln 2- en 5-jaarsbiljetten en f 29 mln jaarspromessen. Konden deze aankopen gemakkelijk door hen worden gefinancierd — vnl. ten gevolge van de kwartaalsuitbetaling van het Rijk aan de gemeenten ad ca f 200 mln, die in eerste instantie bij de banken terecht pleegt te komen —, weldra bleek dat de laatsten hiermede vrijwel al hun kruut ineens hadden vershoten. Daar de goud- en deviezenvoorraad tussen 18 April en 2 Mei slechts met f 9 mln toenam, waar- tegenover de stijging van de chartale circulatie tussen genoemde data een bedrag van f 163 mln aan het bankwezen onttrok, kwam Leiden spoedig in last.

De minder grote liquiditeit der geldgevers trad reeds op 22 April aan het licht, toen callgeld schaars werd en de rente er voor van $\frac{1}{2}$ tot $\frac{3}{4}$ pCt werd verhoogd; de handhaving van dit percentage van $\frac{3}{4}$ gedurende de afgelopen twee weken wees op het aanhouden van de krapte. Dit bleek ook uit het beroep op De Nederlandsche Bank

gedaan in de vorm van (dure) voorschotten in rekening courant; deze bedroegen op 18 en 25 April en 2 Mei achtereenvolgens f 32 mln, f 45 mln en f 96 mln. Laatstgenoemde instelling vond blijkbaar evenwel nog geen aanleiding om in het kader van haar open marktpolitiek papier uit de markt te nemen. Naar verluidt zou zij het wat duurder worden van het geld zelfs niet ongaarne zien.

De open markt vertoonde i.v.m. het traditionele éénrichtingsverkeer de laatste weken overwegend aanbod van papier, terwijl de vraag grotendeels verstek liet gaan. De hierbij genoemde disconto's bedroegen ongeveer $1\frac{1}{2}$ pCt voor zeer kort papier, $1\frac{1}{16}$ pCt à $1\frac{1}{8}$ pCt voor ca 1 jaar en $1\frac{5}{16}$ à $1\frac{3}{8}$ pCt voor 2 jaar resterende looptijd.

De kapitaalmarkt.

Wallstreet onderging de afgelopen weken slechts een geringe reactie op de verhoging van de minimum contante dekkingsmarge voor effectenaankopen van 60 tot 70 pCt. Dow Jones Industrials bleef hierdoor met een cijfer van 423 per 5 Mei ongeveer op het peil van midden April.

Ook te Amsterdam bleef het koerspeil op de aandelenmarkt vrij stabiel. Van de grote internationale fondsen mocht slechts Unilever zich bijzonder in de belangstelling verheugen; voor dit fonds doken na de publicatie van het zeer gunstige jaarverslag geruchten over een (2e) agio-bonus op. Ook Hoogovens ondergingen een opmerkelijke koersstijging.

De nieuwe A.N.P. - C.B.S. aandelenindexcijfers (basis 1953 = 100), die hieronder voor de eerste maal zijn opgenomen, geven nog eens een goed inzicht in de aard van de koersontwikkeling hier te lande gedurende de laatste jaren. Beziet men bijv. de cijfers van 6 Mei 1955, dan blijkt duidelijk, dat de indices van industriële-, scheepvaart-, bank- en Indonesische aandelen t.o.v. 1953 een stijging hebben ondergaan, gelegen tussen 40 en 53 pCt, dus ongeveer met de helft. Van een geheel andere orde van grootte is echter de koersstijging van de internationale concerns, nl. met 149 pCt. De beweging van het algemene indexcijfer — ongeveer een verdubbeling t.o.v. 1953 — ligt midden tussen beide laatstgenoemde stijgingen, hetgeen samenhangt met de wegingscoëfficiënt van de internationals in het geheel (nl. 0,47).

De thans in het jaarverslag van De Nederlandsche Bank gepubliceerde cijfers van de verkoop van Nederlandse effecten naar het buitenland hebben nog eens de aandacht gevestigd op deze belangrijke ontwikkeling, die enerzijds het aanbod van risicodragend kapitaal hier te lande en de Nederlandse deviezenvoorraad (speciaal dollars) aanzienlijk deed toenemen, doch die anderzijds meebrengt, dat de kip die de gouden eieren legt, dreigt te worden geslacht.

Netto verkoop van binnenlandse effecten aan niet-ingezetenen (× f 1 mln)					
1951	21	1952	83
1953	101	1954	445

Ook t.a.v. de markt voor risicomijdend kapitaal worden in dit verslag belangwekkende cijfers gegeven. Zo wordt het netto aanbod op de kapitaalmarkt van de institutionele beleggers voor 1954 geraamd op f 1.450 mln (v.j. f 1.250 mln). Tot deze f 1.450, resp. f 1.250 mln droegen de levensverzekeringmaatschappijen f 400 mln (v.j. f 340 mln) bij, de spaarbanken f 400 mln (v.j. f 300 mln). Door een achteruitgang van de voorfinanciering werd in 1954 voor ca f 40 mln middelen aan de kapitaalmarkt onttrokken (in 1953 f 90 mln er aan toegevoegd).

Aand. indexcijfers (1953 = 100)	22 April	29 April	6 Mei
Algemeen	196,3	195,2	195,8
Intern. concerns	250,9	249,7	248,5
Industrie	150,9	152,8	152,9
Scheepvaart	140,3	141,3	139,7
Banken	144,8	144,9	145,2
Indon. aand.	148,8	150,8	150,0

Aandelen

Kon. Petroleum	593	588½	578½
Unilever	401¼	400	409½
Philips	404	396½ ex. d.	396
A.K.U.	301½	299	300
Kon. N. Hoogovens	292	315	320
Van Gelder Zn	280	280½	282
H.A.L.	180¼	184¼	181
Amsterd. Rubber	121¼	124¼	123
H.V.A.	159	161½	159

Staatsfondsen

2½ pCt N.W.S.	79	78%	79½
3-3½ pCt 1947	101½/16	100%	100%
3 pCt Grootboek 1946	99%	99%	99½/16
3 pCt Dollarlening	97¾/16	97	97½

Diverse obligaties

3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102¼	1019/16	102½
3¼ pCt Bk v. Ned. Gem. 1954 II/III	101½	101½/16	101%
3½ pCt Philips 1948	103½	103	103½/16
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	100%	100%	100%

J. C. BREZET.

OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN¹⁾

STAAT I.

Ontvangsten op niet-kohierbelastingen. Kalenderjaar 1955. × f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1955	Febr. 1955	Maart 1955	Jan. t/m Mrt '55	Raming jaar 1955
Loonbelasting	86,2	75,6	50,8	212,6	810,0
Dividendbelasting	4,7	1,9	3,2	— 0,4	90,0
Commisarisbelasting	1,0	0,8	0,7	2,4	13,0
Vereveningsheffing	34,2	28,0	18,1	80,3	300,0
Rechten op invoer	38,8	40,8	52,1	131,7	525,0
Accijns op gedistilleerd	10,2	8,2	9,1	27,5	115,0
Accijns op bier	1,8	2,2	2,2	6,2	22,0
Accijns op suiker	7,4	8,3	6,5	22,1	70,0
Accijns op tabak	19,7	28,4	33,4	81,4	330,0
Omzetbelasting	135,6	120,1	72,3	328,0	1,350,0
Rechten van zegel ¹⁾	4,2	3,2	4,0	11,4	43,0
Rechten van registratie	7,8	5,0	8,4	21,2	60,0
Rechten van successie	9,2	9,6	10,6	29,3	95,0
Motorrijtuigenbelasting	6,8	6,7	8,1	21,6	90,0
Totalen	367,5	334,9	273,1	975,6	3.913,0
¹⁾ Hieronder begrepen wegens zegelrecht van nota's van makelaars en commissarissen in effecten, enz.	0,8	0,7	0,8	2,3	

STAAT II

Ontvangsten op kohierbelastingen. × f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1955	Febr. 1955	Maart 1955	Jan. t/m Mrt '55
Inkomstenbelasting	136,4	107,2	93,9	337,5
Vermogensbelasting	12,7	10,5	9,0	32,1
Vennootschapsbelasting	241,3	54,2	40,4	335,8
Grondbelasting ¹⁾	7,8	3,8	5,2	16,8
Personele belasting ¹⁾	6,2	6,5	6,5	19,1
Overige kohierbelastingen	0,1	0,1	0,5	0,7
Totalen	404,5	182,2	155,4	742,1

¹⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

STAAT III

Ontvangsten op buitengewone middelen. × f 1 mln

Benaming der middelen	Jan. 1955	Febr. 1955	Maart 1955	Jan. t/m Mrt '55	Raming jaar 1955
Vermogensaanwasbelasting	1,3	1,1	1,6	4,1	20,0
Vermogensheffing ineens	1,5	1,3	0,8	3,5	10,0
Totalen	2,8	2,4	2,4	7,6	30,0

STAAT IV

Aanslagregeling der kohierbelastingen¹⁾.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Nog te ontvangen op alle t/m ult. 1954 opgelegde aanslagen per 31 Dec. 1954	In Jan. t/m Mrt 1955 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1954/1955	In Jan. t/m Mrt 1955 opgelegde aanslagen boekings-tijdvak 1955/1956	Totaal ontvangen in Jan. t/m Mrt 1955 op alle opgelegde aanslagen	Nog te ontvangen op alle opgelegde aanslagen per ult. Mrt 1955
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Inkomstenbelasting	575,5	133,8	0,2	337,5	372,0
Vermogensbelasting	59,4	23,7	—	32,1	51,0
Vennootschapsbelasting	341,3	— 23,9	118,6	335,8	100,2
Grondbelasting ¹⁾	15,9	—	19,5	16,8	18,5
Personele belasting ¹⁾	23,7	11,5	—	19,1	16,1
Overige kohierbelastingen	2,8	3,0	0,1	0,7	5,2
Totalen	1.018,5	148,1	138,5	742,1	562,9

¹⁾ Bij deze staat geldt: kolom 1 + 2 + 3 - 4 = 5.²⁾ Incl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

STAAT V

Vergelijking tussen de ramingen en de aanslagen der kohierbelastingen.

× f 1 mln

Benaming der middelen	Raming 1954	Opgelegd t/m ult. Mrt 1955 boekings-tijdvak 1954/1955	Raming 1954	Opgelegd t/m ult. Mrt 1955 boekings-tijdvak 1955/1956
Inkomstenbelasting	1.075,0	736,4	1.115,0	0,2
Vermogensbelasting	95,0	78,2	85,0	—
Vennootschapsbelasting	1.000,0	884,2	1.025,0	118,6
Grondbelasting ¹⁾	29,5	29,9	—	5,9
Personele belasting ¹⁾	17,0	14,3	—	—
Overige kohierbelastingen	—	5,5	—	0,1
Totalen	—	1748,5	—	124,8

¹⁾ Excl. gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor.

TOELICHTING BIJ HET OVERZICHT VAN DE OPBRENGST DER RIJKSMIDDELEN.

Staat I en II.

Deze staten vermelden de werkelijk in elke maand ontvangen bedragen (kasadministratie).

Bij de omzet- en loonbelasting en vereveningsheffing moet de afdracht in principe éénmaal per kwartaal geschieden, nl. in Januari, April, Juli en October. Staat III.

Ook hier zijn de werkelijk ontvangen bedragen vermeld (kasadministratie). Staat IV.

Uit deze staat kan worden afgelezen hoe ver de belastingdienst is gevorderd met het opleggen van aanslagen en tevens, welk bedrag nog moet worden ontvangen op reeds opgelegde aanslagen.

De kolommen 2 en 3 betreffen de door de belastingdienst in 1955 opgelegde voorlopige en definitieve aanslagen (debiteurenadministratie).

Een voorlopige of definitieve aanslag inkomstenbelasting 1954 behoort normaliter in het boekings-tijdvak 1954/55 te worden opgenomen; een — uiteraard voorlopige — aanslag inkomstenbelasting 1955 in het boekings-tijdvak 1955/56. Staat V.

Deze staat maakt een vergelijking mogelijk tussen de in totaal t/m einde van de maand opgelegde aanslagen en de raming, met dien verstande dat in de raming geen rekening is gehouden met de inhaal van de achterstand en de versnelling der aanslagenregeling. In deze staat zijn — in tegenstelling met staat IV — de aanslagen in de grondbelasting, personele belasting en ondernemingsbelasting vermeld exclusief de gemeentelijke en provinciale opcenten, resp. vermenigvuldigingsfactor, daar deze laatste ook niet in de raming zijn opgenomen.

^{*)} In verband met afrondingen behoeven de in de staten vermelde totalen niet met de som der afzonderlijke posten overeen te stemmen.

Abonneert U op

De Economist

Maandblad onder redactie van:

Prof. P. Hennipman,
A. M. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. F. de Vries,
Prof. J. Zijlstra.

Abonnementenprijs f 22.50;
fr. p. post f 23.60; voor studenten f 19.—; fr. per post f 20.10.

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

De Erven
F. Bohn te Haarlem

DE TWENTSCHE BANK N.V.	
Gecombineerde Maandstaat op 30 April 1955	
Kas, Kassiers en Dag-geldleningen . . . f.	87.737.995,92
Nederlands	
Schatkistpapier . . .	465.700.000, -
Ander Overheidspapier . . .	57.323.494,29
Wissels	14.753.876,69
Bankiers in Binnen- en Buitenland	40.511.713,89
Effecten, Syndicaten en Waarden	53.717.952,92
Prolongatiën en Voor-schotten tegen Effecten	37.267.483,85
Debiteuren	343.453.515,38
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	6.712.461,79
Gebouwen	5.000.000, -
	<u>f. 1.112.178.494,73</u>
Kapitaal f.	49.000.000, -
Reserve	20.000.000, -
Bouwreserve	1.000.000, -
Deposito's op Termijn	263.955.250,59
Crediteuren	743.351.205,91
Geaccepteerde Wissels	1.658.481,31
Door Derden	
Geaccepteerd	1.520.955,96
Kassiers en Genomen Daggeldleningen	4.005.842,54
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	27.686.758,42
	<u>f. 1.112.178.494,73</u>

vacatures

HOOGOVSNS IJMUIDEN

Bij de Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. te IJmuiden is vacant de positie van

Adjunct- Administrateur

Aan gegadigden, die over een grondige bedrijfseconomische en administratieve vak-kennis beschikken, wordt een interessante werking met een grote mate van zelfstandigheid geboden.

Zonder andere opleidingen uit te schakelen, wordt de voorkeur gegeven aan sollicitanten, in het bezit van een accountantsdiploma (NIVA of VAGA).

Eigenhandig geschreven sollicitaties met beschrijving van opleiding en levensloop, worden, vergezeld van een recente pasfoto en onder melding van ons nummer E.S.B. 504, ingewacht bij de Sociale Afdeling Beambten.

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Giro's naar alle banken en
giro-instellingen

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

Bij S.C.M.A.T. v/h BEDAUX

kunnen worden geplaatst.

MEDEWERKERS

leeftijd tot ± 40 jaar,

voor werk in Nederland en/of buitenland.

Vereist wordt:

Ervaring in leidinggevende bedrijfsfunctie of op het gebied der wetenschappelijke bedrijfsorganisatie. Uitgesproken organisatorische aanleg. Initiatief en doorzettingsvermogen. Tact in omgang met personeel.

Voor energieke werkers interessante en veelzijdige werking met goede perspectieven.

Sollicitaties in handschrift, met volledige inlichtingen omtrent opleiding en ervaring, vergezeld van recente pasfoto, te richten onder letter „K”, aan S.C.M.A.T. v/h BEDAUX, Keizersgracht 135, Amsterdam.